

Prividne sličnosti ideje reinkarnacije i vjere u uskrsnuće

Lučić, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:120:503611>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU**

**PRIVIDNE SLIČNOSTI IDEJE REINKARNACIJE
I VJERE U USKRSNUĆE
Diplomski rad**

Mentori:
izv. prof. dr. sc. Ivica Raguž
dr. sc. Boris Vulić

Studentica:
Marija Lučić

Đakovo, 2015.

Sažetak

Tema reinkarnacije ne prestaje biti aktualna u spektru religioznosti suvremenog čovjeka. Razne sekte i sljedbe reinkarnaciju prikazuju kao pozitivno i nužno vjerovanje, kao što je vidljivo, npr., u New Ageu, danas vrlo aktualnoj novoj religioznosti. Vjerovanje u reinkarnaciju pokazuje se zanimljivim i popularnim posebno kod mladih bogotražitelja. To nas je motiviralo da u ovome radu obradimo ideju reinkarnacije napose u njezinoj prividnoj sličnosti s nekim sadržajima vjere Crkve u uskrsnuće te ukažemo na temeljne razlike ideje reinkarnacije i vjere u uskrsnuće, u čemu se očituje temeljni doprinos rada. U prvom ćemo poglavlju pokazati što je reinkarnacija analizirajući sadržaj toga pojma u nekim religijama i sljedbama. U drugom poglavlju posvetit ćemo se vjeri u uskrsnuće koja je temeljna za kršćanina, prikazati obrise kršćanske teologije uskrsnuća. U trećem poglavlju našega rada istražiti ćemo u kojima se sadržajima ideja reinkarnacije može učiniti sličnom ideji uskrsnuća te ćemo navesti i razlike koje nalazimo na područjima antropologije, kozmologije te teologije. Ovime želimo istaknuti misiju Crkve koja je pozvana progovoriti o eshatologiji preko suvremenih simbola te suvremenim jezikom i time suvremenom čovjeku prikaže Istinu koja mu je potrebna.

Ključne riječi: reinkarnacija, uskrsnuće, čistilište, vječni život.

Summary

The theme of reincarnation doesn't stop to be the actual in religious spectre of modern man. Different sects and followers acknowledge reincarnation as positive and needed believing, as evident, in highly actual new religion called New Age. Believing in reincarnation has been shown interesting and popular within the young seekers of God. That has motivated us to elaborate the idea of reincarnation in its apparent similarity with some contents of Church believing in resurrection and to point out fundamental differences between idea of reincarnation and belief of resurrection that is relative to mentioned apparent similarity which reflected a basic contribution of this elaboration. First chapter will show what is reincarnation by analysing means of reincarnation in some religions and sects. Second chapter dedicates itself in belief of resurrection that is essential for Christian, it will also present resurrection in Christianity. Third chapter highlights ideas of reincarnation similar to ideas of resurrection and we will indicate the differences that are found in the fields of anthropology , cosmology and theology. With this we want to point out mission of Church that is invited to speak about eschantology trough modern symbols and language to show needed Truth to modern man.

Keywords: reincarnation, resurrection, purgatory, eternal life

UVOD

U današnjem modernom svijetu tema reinkarnacije postaje primamljivim sadržajem čovjekova religioznog života. Iako u istočnjačkoj tradiciji, kako naučavaju dvije najveće religije, budizam i hinduizam, reinkarnacija ima negativni značaj, u zapadnoj tradiciji ona ima pozitivni učinak na čovjekov život te postaje rješenje zagonetke koja se naziva smrt i prekogrobni život. Svoj utjecaj reinkarnacija ima posebice na mlade naraštaje koji se ne snalaze u ovom svijetu te postaju razočarani u život i stoga traže rješenje koje će im omogućiti sigurnost, moć i »besmrtnost«. Zbog utjecaja ideje reinkarnacije na današnji svijet, javlja se potreba novog momenta suvremene evangelizacije upravo pod vidom temeljne istine kršćanstva o uskrsnuću živih i mrtvih. Problem reinkarnacije kao izazova za uskrsnuće postaje temeljem današnjeg razmišljanja te ćemo mi ovim radom pokušati relativizirati prividne sličnosti ideje reinkarnacije s vjerom u uskrsnuće.

Rad je podijeljen u tri poglavlja. U prvom se poglavlju osvrćemo na samu ideju reinkarnacije gdje ćemo prvo iznijeti njezino etimološko podrijetlo te nazive koji su vezani uz reinkarnaciju. Nadalje, osvrnut ćemo se na krive uvide po kojima i samo Sveto pismo propagira ideju reinkarnacije. Ne ulazeći u detalje, izložit ćemo i poimanje reinkarnacije kroz povijest, ali ćemo poseban naglasak staviti na reinkarnaciju u novoj religioznosti, tj. New Ageu jer preko njihova naučavanja danas reinkarnacija dobiva na značenju i (p)ostaje privlačna. Drugo poglavlje posvetit ćemo vjeri u uskrsnuće kao sržnoj istini i temelju kršćanstva. Kršćani po vjeri u Kristovo uskrsnuće vjeruju u jednost i neprolaznost čovjekova života te zato za njih uskrsnuće ima pozitivni učinak jer će po uskrsnuću ljudski život biti dovršen i spašen u Bogu. Osim neizostavne biblijske pozadine, unutar poglavlja osvrnut ćemo se i na otačko učenje te učenje crkvenog Učiteljstva. Na tom tragu, doći ćemo do središnje točke antropološke dimenzije kršćanske vjere u uskrsnuće, a to je uskrsnuće čitava čovjeka – i duše i tijela – koji će kao takav biti u vječnoj slavi s uskrslim Isusom Kristom. Budući da smo u prva dva poglavlja zasebno obradili teme reinkarnacije i uskrsnuća, u trećem poglavlju ćemo sagledati prividne sličnosti ideje reinkarnacije i vjere u uskrsnuće, polazeći od same biti pojedinih koncepata te na taj način ispitati stoje li ili padaju spomenute prividne sličnosti koje se, kod površnog razumijevanja, danas povlače između reinkarnacije i uskrsnuća.

1. IDEJA REINKARNACIJE

Današnji je svijet okupiran raznim novim religioznostima koje kao takve nameću potrebu ideje reinkarnacije. Osim novih udruga koje se javljaju kao zagovornice reinkarnacije, medijske zvijezde utječu na vjerski život te svojim pojavljivanjem i isticanjem nove religioznosti, posebice s naglaskom na New Age, privlače mnoge mlade naraštaje koji u njima vide idole. Na temelju anketa i podataka koji su se dobili iz njih, uviđamo da se reinkarnacija kao uvjerenje sve više širi današnjim svijetom, a razlozi koji reinkarnaciju stavljaju u središte su: novi pogled na život, oslobađanje od rasizma i suzbijanje mržnje koja postoji na rasnoj ili nacionalnoj osnovi, a pritom navodeći i mogućnost reinkarniranja iz jedne rase u drugu ili iz jedne nacije u drugu. Naše promišljanje o reinkarnaciji započet ćemo s pojmom reinkarnacije, te nastaviti s njezinom poviješću te razlozima njezine privlačnosti.

1.1. Pojam reinkarnacije

U današnjem svijetu koji obiluje religijama, ali i različitim novonastalim sektama koje su nastale u sekulariziranom i globalnom svijetu, do izražaja dolazi reinkarnacija sa svojim idejama koje čovjeka današnjice privlače jer mu omogućuju ostvarenje sebe kao krajnje savršene osobe u materijalnom i duhovnom smislu. Iako privlačna današnjem čovjeku zbog svojih ideja o postizanju savršenstva u drugom životu, on će se propitivati o njezinom utjecaju na njegov život i takva ga sumnja stavlja na kušnju i u razne dvojbe.

Pojam reinkarnacije svoje etimološko podrijetlo ima u latinskim riječima *caro* – tijelo, *in* – u i *re* – ponovo. Riječ reinkarnacija označava dakle, ponovno utjelovljenje. Drugim riječima, reinkarnacija je filozofsko-religijsko učenje da se duša nakon smrti ponovno utjelovljuje.¹ Pobornici ideje reinkarnacije smatraju da se čovjekova duša mora očistiti i usavršiti te iz toga razloga duša dobiva mogućnost uvijek novoga utjelovljenja. Reinkarnacija se može ostvariti na različite načine. Postoji mogućnost ostvarenja reinkarnacije samo unutar jedne vrste, primjerice u ljudsko tijelo i tada se taj proces naziva palingeneza. Postoji i široki raspon regresivnih i progresivnih reinkarnacija gdje

¹ Usp. T. IVANČIĆ, Porast vjere u reinkarnaciju – izazov vjeri u uskrsnuće, u: *Bogoslovska smotra* 68 (1997.) 2-3, str. 251.-267, ovdje str. 253.

duša prolazi svoj put od najjednostavnijih bića pa sve do božanskog bića. Ovakvo prolaženje duše se naziva transmigracija. Osim ovih naziva, kao srodnike pojmu reinkarnacije možemo spomenuti i pojam preegzistencije duše koji označava postojanje duše prije nego što dođe u tijelo.² Iz navedenih pojmova stoga možemo reći da reinkarnacija podrazumijeva kako je život prolazan te kako prelazi iz jednoga tijela u drugo, odnosno iz jednoga života u drugi život, ali istodobno poručuje da je za taj isti život moguć nastavak nakon smrti u jednom novom obliku života.³

1.2. Razvoj ideje reinkarnacije kroz povijest

1.2.1. Pitanje reinkarnacije u Svetom pismu

Za početak našeg prikaza o razvoju ideje reinkarnacije kroz povijest započeti ćemo s pitanjem jesu li prvi kršćani vjerovali u reinkarnaciju, odnosno ima li govora o reinkarnaciji u samom Svetom pismu? Od početka 20. stoljeća javljali su se natpisi koji su htjeli pokazati da je učenje o reinkarnaciji bilo prisutno u Svetom pismu i u ranim kršćanskim poslanicama, ali ga je crkvena politika ugušila napose na II. carigradskom saboru, 553. godine. Pokušaji da se ovo učenje dokaže u Svetom pismu su započeli još u gnostičko doba. Zbog upotrebe grčkog izraza *ενοσωματισσ* koji znači neku vrstu predopstojnosti, tj. preegzistenciju duše prije tijela, te izraza *μετενοσωματισσ* i *μετεμψυχησισσ*, a koji se spominje i s latinskim izrazima *incorporatio* i *transcorporatio*, možemo zaključiti da se logika reinkarnacije javlja u različitim oblicima. Iako izricana i u drugim oblicima, mi ju definiramo kao učenje o tome da čovjekova duša prelazi kroz razna tjelesa dok se ne izbavi od materije i materijalnoga. Iz definicije uviđamo da se radi o dvije inačice u pojmu reinkarnacije. Prva nam inačica govori o subjektu i transmigraciji, dok nam druga donosi pojam preseobe. Ovako postavljene dvije inačice nam otvaraju i mnoga pitanja, poput onoga je li reinkarnacija poželjna kao mogućnost za opstojnost ili je ona jezovita pojava? Stoga, na temelju tih dviju inačica otkrivamo i dvije temeljne tendencije koje stoje nasuprot jedna drugoj. Tu se radi o starinskoj ili tradicionalnoj »pesimističkoj« težnji, gdje se čovjek očajno upinje kako bi se izbavio iz kruga samsare, koja je suprotstavljena modernoj »optimističkoj«

² Usp. Isto, str. 253.-254.

³ Usp. J. JUKIĆ, Sociološka pozadina ideje o reinkarnaciji danas, u: M. NIKIĆ (ur.), *Reinkarnacija i/ili uskrsnuće*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, Zagreb, 1998., str. 46.-91., ovdje 47.-48.

težnji koja ovo spomenuto reinterpreтира u smislu progresa ističući dušu kao jezgru osobnosti u čovjeku.⁴

Ne možemo ne uočiti činjenicu da sve ono što se transmigracijom seli u drugo biće odvojivo je od tijela te se s njim nalazi u posve akcidentalnoj vezi. Iz toga proizlazi da čovjek nije svoje tijelo, no takav stav se protivi našem tumačenju jednosti čovjeka. U Bibliji se spominju dva ključna izraza kojim se označava pojam »čovjek«. Prvi izraz je »basar« (u svom glavnom značenju je »put«, ali može označavati i »čovjeka«) te drugi izraz »adam« (»čovjek«). Ta se dva izraza mogu čitati i kao sinonimi pa su neki teolozi iznijeli pretjerane, gotovo monističke zaključke kada je riječ o jedinstvenosti čovjeka. Stoga se napose sredinom 20. stoljeća javlja misao da u Bibliji nema govora o besmrtnosti duše nego samo o uskrsnuću.⁵ Iako smo uočili druge spekulacije, ipak smijemo izreći da je biblijska antropologija slojevitija u govoru o jednosti čovjeka, izbjegavajući kako monizam tako i radikalni dualizam u shvaćanju čovjeka. Stoga, za biblijsku antropologiju čovjek nije duša kojoj bi samo bilo nadodano tijelo, ali ni tijelo nije samo opskrbljeno dušom i time uviđamo da je u Svetom pismu istaknuta jednost čovjeka u različitosti vidova onoga što čovjek jest.⁶ Već ovdje postaje jasno da je ideja reinkarnacije nespojiva sa svetopisamskom logikom razumijevanja Božje vizije čovjeka.

U nekim dijelovima židovske filozofije nailazimo na govor o reinkarnaciji. Židovski filozofi srednjeg vijeka su odbacivali učenje koji donosi Talmud. Za učenje kabalista⁷, metempsihoza se uzima kao činjenica što je vidljivo u književnosti, a posebice je uočljivo da transmigracija postaje jedno od najvažnijih kabalinih učenja. Navedene rečenice se utemeljuju samo na Filonovom⁸ učenju, no na temelju Filonovog

⁴ Usp. P. CANTONI, Biblija i reinkarnacija, u. M. NIKIĆ (ur.), *Reinkarnacija i/ili uskrsnuće*, str. 254.-273., ovdje str. 254.-256.

⁵ Vidi više u: P. CANTONI, Biblija i reinkarnacija, str. 257.

⁶ Usp. Isto, str. 258.

⁷ Kabala u užem smislu označava tajnu židovsku nauku dok u širem smislu označava mističke pokrete u židovstvu, Mistička predaja se razvijala u učenjima dviju škola: praktičke škole u Njemačkoj, koja se usredotočila na molitvu i meditaciju te spekulativne škole u Provansi i Španjolskoj. Mistička predaja ima podrijetlo u talmudskom razmišljanju o temama stvaranja i božanskih kola, što se spominje u knjizi proroka Ezekiel. Najpoznatija kabalistička knjiga jest Zohar (»sjaj«) i Midraš o Pentateuhu. Usp. Kabala, u: P. BEAVER (ur.), *Religije svijeta*, str. 410.

⁸ Filon Aleksandrijski (25. god. pr. Kr. – 40. god. po. Kr.). Filon je bio židovski filozof koji je pokušavao pomiriti grčku filozofiju s hebrejskim svetim spisima. Služio se alegorijom kako bi prodro u značenje

učenja se ne može izvesti zaključak da je reinkarnacija kao pučko vjerovanje bila raširena u Izraelu. Još jedan razlog koji ide u prilog rečenom je činjenica da se ideja reinkarnacije u židovstvu pojavila tek oko 8.-9. stoljeća poslije Krista. Nadalje, dolazimo do međuzavjetnog razdoblja gdje je važan za spomenuti Josip Flavije⁹ koji nam donosi govor o vjerovanju farizeja i esena, no ni tu ne uviđamo elemente koji nam daju naslutiti da postoji govor o reinkarnaciji. Jedino mjesto u Starom zavjetu gdje možemo naići na tvrdnju koja nam je donekle važna za pitanje o reinkarnaciji se nalazi u Knjizi Mudrosti gdje nam je prikazan Salomonov govor: »Ja bijah mladić sretne naravi, i imao sam dobru dušu, ili bolje: jer bijah dobar, ušao sam u tijelo bez ljage.« (Mudr 8, 19-20). Ovaj odlomak protestanti i katolici tumače različito. Kod protestanata je ova knjiga nekanonska pa oni smatraju da govori o preegzistenciji duša. Katolički egzegete ovaj tekst razumiju jednodušno, pa stoga ako se i uzme da stih 20 jest odrazom preegzistencijalnog učenja, ono se proturječi kontekstu samog navedenog teksta i nije sukladno preegzistencijalističkim učenjima Platona i Filona. Stoga, ako se i dopusti govor o preegzistenciji duša, nema izričitog govora da je riječ o reinkarnaciji.¹⁰

Iz prethodnog dijela uviđamo da u Starom zavjetu nema izričitog govora o reinkarnaciji, koliko god su kabalisti te reinkarnacionisti pokušavali uvjeriti u to. Sad se nakon proučavanja Starog zavjeta, okrećemo Novom zavjetu. Prvo što u Novom zavjetu moramo razjasniti jest osoba Ilije proroka u odnosu prema Ivanu Krstitelju te Isusu Kristu. Isusovi se učenici pozivaju na nauk pismoznanaca koji kažu da Ilija treba doći prije Mesije (usp. Mt 17,10-13 i Mk 9,11-13). Budući da je sam Isus potvrdio Ilijin dolazak, učenici krivo shvaćaju Isusovu potvrdu i smatraju da je Ivan Krstitelj zapravo Ilija. Ovo reinkarnacionisti uzimaju kao dokaz za svoju tvrdnju kako se i u Novom zavjetu govori o reinkarnaciji. Osim rasprave o Iliji proroku, reinkarnacionisti se okreću i zgodi koja se događa s Nikodemom (usp. Iv 3,1-10). Ključnu rečenicu za još jedan dokaz reinkarnacije u Novom zavjetu, reinkarnacionisti nalaze u rečenici »nanovo se

svetih spisa. Svojom naukom o Logosu ili Božjoj Riječi pripremio je tlo za zbližavanje kršćanske teologije i grčke filozofije. Za njega je Logos posrednik između Boga i čovjeka. Usp. Isto, str. 405.

⁹ Josip Flavije (37. - 100.), pravo ime Josef ben Matatias, židovski povjesničar (Jeruzalem, 37/38 – Rim, oko 100). Farizej, u službi jeruzalemskoga hrama poslan u Rim kako bi izbavio svećenike koje je utamničio prokurator Galileje. U toj misiji pomogla mu je Neronova žena Popeja Sabina. Zadivljen rimskom kulturom i vojnom moći postao je romanofil i u ustanku, koji je buknuo protiv Rimljana odmah nakon njegova povratka u Palestinu 66., zauzeo prilično neodređeno stajalište nastojeći ustanak stišati. Citirano prema: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=29352> (9.9.2015.)

¹⁰ Usp. P. CANTONI, Biblija i reinkarnacija, str. 259.-260.

roditi« (usp. Iv 3,7). Isus je ovdje, pretpostavlja se, mislio prijelaz na drugu vjeru ili preporod koji se događa Božjim djelovanjem te stoga nema nikakve veze s pojmom reinkarnacije. Iako u Novom zavjetu postoje još neki tekstovi (usp. Iv 9,1-12) koji mogu dati dojam da se radi o reinkarnaciji, iz Isusovog odgovora ne možemo ništa izvući niti u korist niti na štetu reinkarnacije. Iz toga razloga se ne smije zaključiti da ovaj ulomak iz Ivanovog evanđelja isključuje reinkarnaciju. Međutim, ni na jednom mjestu u Novom zavjetu ne nalazimo potvrdu reinkarnacije, no ono što nalazimo jest isključenje bilo kakvog govora o reinkarnaciji. Izriječno spomenuto isključenje nalazimo kod sv. Pavla, u poslanici Hebrejima:

»I kao što je ljudima jednom umrijeti, a potom na sud, tako i Krist: jednom se prinese da grijehe mnogih ponese, a drugi put će se – bez obzira na grijeh – ukazati onima koji ga iščekuju sebi na spasenje.« (Heb 9,27-28).

Osim spomenute poslanice, na još dva mjesta se reinkarnacija kao pojam u Novom zavjetu isključuje. Ovdje se radi o poslanicama koje je sv. Pavao uputio narodu u Korintu (usp. 1 Kor 15,42-44 i 2 Kor 5,1-4).¹¹ Iz govora o reinkarnaciji u Svetom pismu uočavamo nemogućnost postojanja reinkarnacije jer ona teži oslobađanju od materije, a to znači i od tijela, a tekstovi koji se navode, a napose u Novom zavjetu, ukazuju na to da ćemo dobiti neraspadljivo tijelo i da ćemo se zajedno s tim tijelom pojaviti pred Božjim sudom i doći u vječno boravište.

1.2.2. Ideja reinkarnacije kroz povijest

Za uvod u povijest reinkarnacije smo proučili kako se o njoj govorilo u Svetom pismu. U počecima čovjekove povijesti, javlja se ideja reinkarnacije te se ukorjenjuje duboko u čovjekovu svijest. Svijet se tada shvaćao u kružnom poimanju što znači da je postojalo beskonačno ponavljanje istog ritma: rođenje, smrt i ponovno rođenje. Prvi govor o periodičnom stvaranju svemira je zabilježen u *Vedama*¹², na Istoku gdje se spominje uništenje te ponovno stvaranje svijeta. Budući da se u *Vedama* spominju različiti ciklusi koji govore o propadanju i ponovnom stvaranju, ostvaruje se, na osobnoj

¹¹ Usp. Isto, ovdje str. 264.-267.

¹² Vede su sveti spisi koji sadržavaju vjeru Arijata u Indiji. Obuhvaćaju himne, upute za obrede i kozmološka razmišljanja. Imaju četiri dijela: *Rgveda*, himne u čast arijskim bogovima koji su personifikacija prirodnih sila; *Samaveda*, stihovi odabrani za pjevanje; *Yadžurveda*, prozne upute o obredima; *Atharvaveda*, obredi i čari u stihovima, posebno o liječenju bolesti. Usp. Vede, u: P. BEAVER (ur.), *Religije svijeta*, str. 434.

razini, kao reinkarnacija tj. niz seljenja duše. Oni koji dobro poznaju indijsku religiju slažu se da se govor o reinkarnaciji pojavljuje tek na prijelazu iz vedizma prema brahmanizmu, no i tada je bio još nedovršen govor. Pojam karme se razvijao također usporedno s govorom o reinkarnaciji. U ovo doba tek neznantnog početka govora o reinkarnaciji, karma se smatrala samo obrednim činom odnosno nekom vrstom žrtve pa iz toga uočavamo stajalište da se do sretnog života u onostranosti dolazi isključivo preko izvršavanja točnih i redovitih rituala.¹³

U razdoblju kad se pojavljuje *Upanišada*¹⁴, pojmovi karme i reinkarnacije dobivaju novi smisao. Karma se više ne poima kao obredni čin jer se uviđa da se čovjek obrednim činom ne može spasiti od vječnog umiranja te iz toga razloga karma dobiva novo značenje koje sada označava karmu kao određena djela koja je čovjek izvršio u prethodnim životima ili u sadašnjem životu. Tim se djelima čovjek uključuje u transmigraciju koju nadilazi samo ako uspije otkloniti karmu. Otkako se nauk o reinkarnaciji pojavio u *Upanišadi*, hinduizam je bio opsjednut željom za oslobođenjem od karme i samsare¹⁵. Karma predstavlja zakon opće uzročnosti i posljedica čime čovjek postaje dio svemira koji ga prisiljava da na različite oblike nastavi svoje postojanje u ovome svijetu.¹⁶ Sami daljnji razvoj indijske religije je omogućavao brojna sredstva koja su koristila u oslobađanju od samsare i reinkarnacije. Postoje i putovi reinkarnacije, koji se navode u *Bhagavadgiti*¹⁷, ali se osim tih putova govori o tome

¹³ Usp. J. JUKIĆ, Sociološka pozadina ideje o reinkarnaciji danas, str. 51.-52.

¹⁴ Upanišade su posljednje knjige indijskih Veda, napisane na sanskrtu između 800. i 400. god. pr. Kr. Razrađuju pojam brahmana kao svete snage što se oslobađa i postaje temeljna stvarnost svemira. Duša, atman, poistovjećuje se sa svetom snagom, brahmanom. One sadrže učenje kako duša može ostvariti svoju istovjetnost s brahmanom pomoću kontemplativnih tehnika, i tako najdublja bit čovjeka postaje identična biti svijeta. Usp. Upanišade, u: P. BEAVER (ur.), *Religije svijeta*, str. 433.

¹⁵ Samsara (sanskr. = tok, pronalaženje, krug). U indijskim filozofijama i vjerskim učenjima zatvoren krug života, smrti i ponovnih rađanja u kojem se biće (ljudi, životinje, a za neke sekte čak i biljke, dakle sav svijet) kreće podvrgnuti neumoljivom zakonu karme, po kojemu rezultat djela određuje oblik slijedećeg bivstvovanja. Usp. Isto, str. 426.

¹⁶ O tome više u: R. HAMMER, Vječno učenje: hinduizam, u: P. BEAVER (ur.), *Religije svijeta*, KS, Zagreb, 1991., str. 174.-176., ovdje str. 176. i u: G. STAGUHN, *Kratka povijest svjetskih religija*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2004., str. 30.; N. DOGAN, *Religije i spas. Izvan Crkve nema spasa*, Đakovo, 2013., str. 59.-76., ovdje str. 70.

¹⁷ Bhagavadgita ili »Pjesma uzvišenoga«. Ona je dio epe Mahabharate, i označava religioznu pjesmu u obliku razgovora na bojnopolju što ga vode ratnički princ Ardjuna i Krišna, prurušen u njegova vozača kola. Bhgavadgita je jedno od temeljnih spisa hinduizma koje mnogima i danas predstavlja svekoliki domet indijske filozofske misli. Usp. Bhagavadgita, u: P. BEAVER (ur.), *Religije svijeta*, str. 398.-399.

kako reinkarnacija potiče i na sjećanje prošlih života jer su sjećanja bitan dio samsare i karme.¹⁸

I u budizmu¹⁹ se ideja reinkarnacije prilagodila u njihove religijske sustave. Kao i u religiji hinduizma i u budizmu su u središtu bile samsara i oslobođenje od njezine težine. Odgovor na pitanje kako se osloboditi toga donosi Buda zastupajući oslobođenje koje se sastoji u tome da se treba spoznati istinska narav ljudskog bića. Onaj koji otkrije uzrok patnji i boli uspijeva pobjeći od karme i dolazi do nirvane. Oslobođenje se događa kako kaže Buda, misaonim obratom koje se nalazi u četiri plemenite istine koje donosi on sam te duhovnim naporom. Buda svoje iskustvo iznosi u te četiri istine. Prva istina kaže da opće ljudsko iskustvo patnje, a tu mislimo na fizičku, i duhovnu i emocionalnu patnju, nalazi svoju posljedicu u prošloj karmi. Kao drugu istinu, uzorkom patnje se navodi čežnja ili posezanje za krivim stvarima ili za pravim stvarima, no na krivi način. Ono što se smatra osnovnim ljudskim problemom jest krivo primijenjen osjećaj za vrijednost. Ništa u materijalnom svijetu nije vrijedno poštivanja niti što može ovisiti o krajnjem smislu. Treća istina donosi mogućnost ukidanja patnje. I posljednja istina, četvrta je Plemeniti osmerostruki put do prestanka patnje.²⁰ Navedimo još da se ideja reinkarnacije u budizmu gleda na pesimistički način, a razlog tomu je što unatoč dobrim djelima koja čine pojedinci i kojima mogu poboljšati svoju sudbinu, nisu uvijek u mogućnosti izaći iz kruga samsare.²¹

No, ne smijemo misliti da su u budizmu i hinduizmu prisutne iste ideje glede reinkarnacije. Naime, baš suprotno. Između njih je prisutna razlika u shvaćanju pojma reinkarnacije. Budizam niječe egzistenciju osobne duše i atmana²², koji navodi

¹⁸ O tome više u: J. JUKIĆ, Sociološka pozadina ideje o reinkarnaciji danas, str. 54.

¹⁹ Budizam po svojoj naravi nije organizirana religija te se njegov stvarni utjecaj ne može mjeriti brojem pripadnika. Budizam ne nudi učenje u koje treba vjerovati, niti njegova filozofija služi produbljavanju znanja o stvarnosti samo tog znanja radi. Budizam radije upućuje na to što činiti, omogućujući tako stvarnu i cjelovitu promjenu. Postoji neslužbeni ili anonimni budizam koji se može vidjeti na osnovu bogate literature koja je povezana s tom religijom. Mladi ljudi koji su umorni od vlastite kulture, posežu za »istočnom mudročću« i tako stavljaju mješavinu religijskih ideja koje nemaju sličnosti sa stvarnim budizmom. Usp. W. METZ, Prosvijetljeni budizam, u: P. BEAVER (ur.), *Religije svijeta*, str. 226.-247., ovdje str. 244.; <http://www.budisticki-centar.hr/tekst.php?id=1> (24.8.2015.)

²⁰ Usp. R. DRUMMOND, Budino učenje, u: P. BEAVER (ur.), *Religije svijeta*, str. 235.

²¹ Usp. J. JUKIĆ, Sociološka pozadina ideje o reinkarnaciji danas, str. 54.-55.

²² Atman je jedan od temeljnih pojmova indijske filozofije. U Upanišadama to je vjetar, dah, duša stvari, istovjetan je s brahmanom, dušom svijeta i panteističkim svebićem. Usp. Atman, u: P. BEAVER (ur.), *Religije svijeta*, str. 397.

Upanišada, jer su oni nevažni za budistički misaoni sustav. Za budizam je osobnost samo skup nekih iluzornih uvjeta življenja koji su nestabilni i privremeni, a pojam reinkarnacije predstavlja tu iluziju. Zbog toga se razloga novo rađanje uspostavlja od karme jedne osobe, a ne od duše. Pitanje transmigracije, kao prijelaza stalne srži iz jednog tijela u drugo tijelo je u budizmu teško zamisliti jer budizam smatra da duša zapravo i ne postoji. Iz toga razloga se treba objasniti i neprekidnost kruga samsare. Poticaji samsare potječu od karme i ne ovise o čovjekovoj smrti i ponovnim rođenjima. Budizam time pokazuje da se može život nastaviti i bez atmana tj. duševne moći, ali ono donosi i posljedicu. Posljedica se očituje u činjenici da u svakom trenutku jednako umiremo, ali i opet se rađamo. Ovakvom pretpostavkom smrt gubi svoje dramatično značenje jer kao i rođenje ona postaje vječna sadašnjost. Uočavamo kako u budizmu, spoznaja atmana (kojeg kod njih nema) ne može dovesti do oslobođenja od transmigracije. Stoga se čovjek mora truditi živjeti u sadašnjosti jer samo na taj način može poboljšati svoje stanje karme. Napomenimo još i da budizam kao i hinduizam poznaje sjećanje na prošle živote. Iz navedenoga zaključujemo da se u budizmu reinkarnacija umjetno ugradila jer se protivi budističkom učenju. Za razliku od budizma kod hinduizma je vladala želja za oslobođenjem od kruga samsare i karme. Smatraju da je izlaz iz samsare moguć, a on se postiže spoznajom vlastite duše odnosno atmana i tada se nadvladavaju ciklusi osobne smrti i rođenja. Onaj tko ne uspije postići savršenstvo, mora se nakon smrti ponovno roditi te se vratiti u karmičko prokletstvo. Iz ovoga zaključujemo da se vjernik nalazio između upanišadske gnoze te stalnog pada u reinkarnaciju.²³

Osim indijskih religija koje poznaju reinkarnaciju, postoje tragovi da se i u egipatskoj religiji javlja ideja transmigracije. Naznake o vjerovanju u reinkarnaciju postoje i u keltskom²⁴ vjerovanju kad se spominje prijelaz duše nakon smrti iz jednoga tijela u drugo. Osim kod ovih navoda, trebamo usmjeriti pozornost i na starogrčku misao o reinkarnaciji koja se nalazi u religiji orfizma. U orfizmu²⁵ se transmigracija

²³ Usp. J. JUKIĆ, Sociološka pozadina ideje o reinkarnaciji danas, str. 53.-56.

²⁴ Kelti su skupina stanovnika naseljenih u velikom dijelu srednje i zapadne Europe. Štovali su božicu Majku i različite mjesne i plemenske bogove. Lubanje koje su iskopane na keltskim svetim mjestima dokazuju da su prinostili ljudske žrtve. Svećenici su im se zvali druidi. Usp. Kelti, u: P. BEAVER (ur.), *Religije svijeta*, str. 411.

²⁵ Orfizam je mistični religiozni pokret koji potječe iz Tracije, a u usponu je u 6. stoljeću po. Kr. Zasnivao se na mitovima o Dionizu i Orfeju, vrhovnom pjevaču grčke mitologije. Naučavao je oslobođenje pomoću asketizma i održavao doktrinu o reinkarnaciji. Usp. Isto, str. 420.-421.

obavlja zbog očišćenja duše i to prolazom kroz više tijelâ. U to se vrijeme Grčkom proširio naziv poligeneza, koja kasnije dobiva naziv metempsihoza te označava uzastopno oživljavanje mrtvih tijela jedne te iste duše. Nadalje, spomenimo i filozofa Pitagoru koji je prihvatio ovakve ideje orfizma te ih razradio na filozofski način. Osim njega, pristalice orfičkih ideja su bili i filozofi Empedoklo, Platon itd. Transmigracija je prikazana kao slika kruga gdje se okreću izmučene duše, ali to čovjek mora izbjeći ukoliko želi otkriti svoju istinsku narav. Osim kod navedenog, ideja reinkarnacije se proširila u nordijsko-germanska plemena te u ostale dijelove Europe, ali se i ideja reinkarnacije, tj. transmigracije i metempsihoze javila i u novootkrivenom kontinentu, Americi te u najudaljenijem dijelu Azije.²⁶

Ideja reinkarnacije prisutna je i u rimskoj tradiciji. Kod starih Rimljana spomenut ćemo Cicerona koji je vjerovao u reinkarnaciju. Osim Cicerona možemo spomenuti kao istomišljenike kad je riječ o reinkarnaciji i Vergilija te Julija Cezara. Napose važna misaona struja onog vremena koja je vjerovala u reinkarnaciju je bila struja gnostika²⁷. Egzistencijalni govor kod gnostika je već imao osobitu religioznost prije kršćanstva. Ta struja tvrdi da je sam Isus vjerovao u reinkarnaciju, i, kako smo već spomenuli u poglavlju o reinkarnaciji u Novom zavjetu, da je Ivan Krstitelj zapravo utjelovljeni Ilija (ovo je izraženo u knjizi »Pistis Spohia«). Nakon gnosticizma se javljaju i kabalisti koji su bili povezani sa gnozom, ali i maniheizmom te katari²⁸ i albigenzi koji se također bave pitanjem reinkarnacije. Kako su otkrivali grčku misao u doba renesanse neki su mislioci na Zapadu preuzimali misli o reinkarnaciji. Tim tokom dolazimo i do razdoblja nesklona Crkvi – prosvjetiteljstva. Poznati ondašnji filozofi i književnici su preuzeli misli o reinkarnaciji koja je označavala pokret koji je upisan u prirodu čovječanstva. Oni su smatrali da čovjek reinkarnacijom u druga ljudska tijela napreduje prema savršenstvu.

²⁶ Usp. J. JUKIĆ, Sociološka pozadina ideje o reinkarnaciji danas, str. 57.-59.

²⁷ Gnosticizam je pokret ezoteričkih učenja što se nadmeću s ranim kršćanstvom, posuđuju neke elemente od njega, ali mu se i suprotstavljaju. Gnostičke sekte oslanjaju se na mitove koji opisuju kako je svijet stvorio prevareni demijurg i naučavaju put spasenja kroz »znanje« vlastitog božanskog jastva. Gnostici su svoje »znanje« suprotstavljali vjeri, koju su smatrali manje vrijednom. Usp. Gnosticizam, u: P. BEAVER (ur.), *Religije svijeta*, str. 406.

²⁸ Katari su članovi srednjovjekovne heretičke kršćanske sekte koja je bila u usponu u Njemačkoj, Francuskoj i Italiji, no, potisnuta je u 13. stoljeću. Nauk joj je bio dualistički: postoje dva boga - bog dobra i bog zla. Njeni sljedbenici javljali su se pod raznim imenima: albigenzi, bogumili itd. Usp. Katari, u: P. BEAVER (ur.), *Religije svijeta*, str. 411.

Neki smatraju da govor o reinkarnaciji nije imao nikakvog oslonca u pismu niti u prvom kršćanstvu, a drugi smatraju da je Klement Aleksandrijski prihvatio preegzistenciju duša, no on se nije nigdje izrazio što se tiče toga. Origen je, čini se, prihvaćao misao da su duše oduvijek stvorene te da zbog kazne ulaze u egzistencije. Stoga možemo reći da se sve do Carigradskog koncila, 553. godine, ideja o reinkarnaciji protezala kroz povijest bez posebnog osvrta Crkve, no Carigradskim koncilom je osuđen stav koji kaže da ljudske duše imaju preegzistenciju i bile bi prikazane kao duhovne i svete moći, no napustile bi promatranje Boga i bile poslone u tijelo zbog kazne. Osim Carigradskog koncila i sabor u Bragi je, dvadeset godina kasnije, osudio stav prema kojem su ljudske duše sagriješile te su se zbog toga morale vratiti u ljudska tjelesa.²⁹

Još nam ostaje za spomenuti suvremeni razvoj ideje reinkarnacije na Zapadu. Njezina pojava se dogodila krajem 19. stoljeća te početkom 20. stoljeća. Ideja reinkarnacije se pojavljuje na Zapadu pod utjecajem neognostičkih, okultističkih, spiritističkih, teozofskih i antropozofskih strujanja. Tri potonje spomenuta pokreta su bili najutjecajni na Zapadu i to sve do pojave nove religioznosti u obliku New Agea. Predstaviti ćemo i utemeljitelje pokreta. Najprije navodimo teozofsku udrugu koja je utemeljena od strane Helene Blavatske, koja je inače jako dobro poznavala indijske religije, 1875. godine u New Yorku. Ona je rado obrađivala teme o reinkarnaciji jer ju je shvaćala kao napredak u pročišćenju osobe koje dovodi do nirvane. Za razliku od istočnjačkog poimanja karme i samsare, koje su pesimistički obilježene, Helena Blavatska donosi drugačiji pogled na ta dva pojma. Ona smatra da se duša treba sama uspeti na put prije nego li joj dođe kraj. Navodi se da su materija, duh i svijest u teozofiji uvučeni u proces evolucije.³⁰

Antropozofija potječe od Rudolfa Steinera koji je prije antropozofske udruge pripadao teozofskom društvu, no zbog krivog nauka je izbačen iz istoga. Rudolf Steiner je početkom 20. stoljeća, točnije 1912./13. godine utemeljio svoju antropozofsku udrugu. Njegova je ideja bila povezivanje reinkarnacijskih vjerovanja sa prirodoznanstvenim teorijama dok se, za razliku od antropozofije, teozofija bavila

²⁹ Usp. T. IVANČIĆ, *Reinkarnacija i uskrснуće*, Teovizija, Zagreb, 2000., str. 18.-21.

³⁰ Usp. J. JUKIĆ, *Sociološka pozadina ideje o reinkarnaciji danas*, str. 63.-64.

reinkarnacijom pod vidom puta samootkupljenja ili samospasenja te iz toga slijedi da se čovjek može dovesti do ponovnog utjelovljenja u savršeniji oblik egzistencije.³¹

1.3. Reinkarnacija i New Age

Budući da smo u prethodnim poglavljima naveli kako se razvijala ideja reinkarnacije kroz povijest, sad ćemo se usredotočiti na pitanje kako se danas reinkarnacija tumači, kakva je njezina uloga u novoj religioznosti kako bismo mogli što uspješnije obraditi ideju reinkarnacije u novoj i modernoj religioznosti. Iako smo već u prethodnom poglavlju naveli suvremeni razvoj ideje reinkarnacije na Zapadu, ovdje ćemo taj razvoj detaljnije obraditi. Iz toga ćemo razloga započeti poglavlje malim uvodom o zapadnom poimanju reinkarnacije. Reinkarnacija kao pojam u zapadnom poimanju nije povezana sa istočnjačkim negativnim shvaćanjem iste. U istočnim krugovima reinkarnacija se tumači kao određeno racionalno tumačenje postojećih socijalnih struktura i cijele zemaljske stvarnosti od kojih se treba osloboditi. Nasuprot tome, u zapadnim suvremenim reinkarnacijskim vjerovanjima, reinkarnacija je pozitivno ocijenjena pojava jer ona treba dovesti do savršenijeg oblika ljudskog postojanja i na kraju do ostvarenja osobne punine i savršenosti koja se krije u svakom pojedincu. Reinkarnacija na Zapadu daje šansu svakoj reinkarniranoj osobi da u sebi razvije sve skrivene mogućnosti koje se nalaze u samoj osobi. Konačni cilj je doći do savršenog, duhovnog čovjeka. Reinkarnacija vodi k spasenju čovjeka i svijeta. Prema analizama teologa Medarda Kehla koji smatra da je veliko zanimanje za reinkarnaciju plod današnje situacije, koja nam stavlja misao da život ima smisao, ali isključivo u slučaju kada mi damo njemu smisao. Shvaćanje koje se temelji na ovim riječima u samom temelju počiva na tome da se ima povjerenja u autonomnu sposobnost čovjeka koji onda postaje u mogućnosti raspolagati svojim životom te se suočava i sa različitim životnim situacijama. U te situacije ubrajamo i smrt kao takvu i iz toga vidimo mogućnost reinkarnacije kao pozitivne činjenice koja će omogućiti puninu smisla života. Moramo uočiti da zapadnjačko shvaćanje reinkarnacije prikazuje stav da se samo kroz mnoštvo života mogu ostvariti pozitivne mogućnosti te se reinkarnaciju shvaća kao neku vrstu spasenjske poruke.³²

³¹ Usp. L. NEMET, *Kršćanska eshatologija*, KS, Zagreb, 2002., str. 116.-117.

³² Usp. Ž. TANJIĆ, *Teologija pred izazovima sadašnjeg trenutka*, KS, Zagreb, 2009., str. 133.-137., ovdje str. 135.

Zapadni govor o reinkarnaciji se sastoji od nekoliko postavki, a najvažnija je, kako navodi Kehl, vitalističko poimanje prirode jer je priroda izvor snaga i sposobnosti samoizlječenja. Stoga se čovjek mora vratiti prirodi i prihvatiti kolotečinu koja započinje rađanjem, a završava umiranjem te tako u krug. Osim ove postavke, reinkarnacija se u zapadnom shvaćanju donosi i kao rješenje za događaje u svijetu, a posebice se ovo odnosi na pitanje zla i patnje u svijetu. Uvodi se i shvaćanje jednakosti i pravednosti koje polaze od pretpostavke da je svatko odgovoran za svoja djela te da je svatko, u tom slučaju, kovač svoje sreće. Naravno i ovdje dolazi do razilaženje pa stoga teolog Kehl postavlja dva pitanja. Prvo pitanje se odnosi na shvaćanje uzroka i posljedica jer se na kontradiktoran način govori o samoodgovornosti čovjeka. Samom se čovjeku pripisuje odgovornost koja je vezana samo za prošli život, a ne sadašnji pa nas takvo shvaćanje reinkarnacije dovodi do nemoći pred promjenama koje se događaju u današnjem svijetu. Zapadna ideja reinkarnacije vezana je i uz ideju napretka. S jedne strane nam se nalazi moderna linearna ideja napretka, dok s druge strane nailazimo na govor o ciklusima rađanja i smrti koje su međusobno povezane. Iz toga se razloga ideja napretka prebacuje s ekonomskog područja na duhovno područje čovjeka. Osim navedenoga, zapadna ideja reinkarnacije donosi i pitanje koje se tiče posebnosti ljudskoga identiteta. Time se vjera želi zamijeniti raznim znanjem koje se nalazi u nekim znanstvenim disciplinama poput psihologije i raznim terapijama kako bi mogle otkriti prethodne živote. Stoga iz svega možemo zaključiti da je privlačnost reinkarnacije upravo u tome što u zapadnjačkom smislu ona nudi sigurnost, jednostavnost i rješenje za vlastiti život.³³

Gledajući novu religioznost i njezino učenje, zapravo uviđamo da je New Age vrhunac u kojemu se sabiru sva obilježja te nove religioznosti. Smatra se da New Age nije dobro ustrojen pokret nego ga se okarakteriziralo kao pojedinačno duhovno iskustvo ili ga se eventualno može definirati kao mrežu nekih fluidnih i nestabilnih skupina koje spaja osjećaj o općoj viziji čovjeka i svijeta. Iz toga razloga svi koji pripadaju pokretu New Ageu vjeruju kako suvremeno društvo ulazi u novo razdoblje duhovnog preporoda koje donosi skladan život, mir i suradnju.³⁴

³³ Usp. Isto, str. 135.-137.

³⁴ Usp. J. JUKIĆ, Sociološka pozadina ideje o reinkarnaciji danas, str. 72.

New Age je kao pokret nastao u Americi, no ubrzo se proširio i Europom. Za širenje newageovske filozofije Europom presudna je bila deteizacija³⁵ odnosno raščlanjivanje u potpunosti Boga u tradicionalnoj kolektivnoj kršćanskoj memoriji. Proces deteizacije jest puno opasniji od procesa ateizacije. Deteizacija je postala društveno ozračje u zapadnoeuropskim zemljama jer oni ne znaju što učiniti sa svojom slobodom kad se treba suprotstaviti apsolutnoj otuđenosti ili riješiti neku životnu situaciju. Deteizacija označava stanje ravnodušnosti prema Kristu i to onih kultura koje su stasale iz kršćanskog duha.³⁶ Za deteiziranog čovjeka koji je nevjernik, Bog je povijest ili imaginacija te on očekuje od Boga intervenciju u ljudsku povijest te njezinu promjenu jer bi promjenom stanja povijesti čovjeku olakšao sudbinu. Iz toga slijedi pitanje zašto onda on kao nevjernik uvijek od Boga traži čudo i zašto očekuju Božju intervenciju u sudbinu? Novodobni gnostičari svijest deteiziranog čovjeka ispunjavaju novim duhovnjačkim sadržajima koji su usmjereni u svijet poganstva te na taj način tamo usmjeruju i čovjeka. Danas se novo doba bliži izgubljenom čovjeku kao neka vrsta podmukle podvale. Čovjeku se pruža mogućnost izbora između mnoštva istina od kojih niti jedna nije istina nego zajedno čine jednu laž. No novodobni pokret nije samo splet raznih sekta, kultura itd. nego označava snažni duh epohe koja je iz predapokaliptičkoga stadija prešla u apokaliptičku potresenost. Nadalje, ovaj novodobni duh je produkt nastrojenosti čovječanstva za vrijeme raja gdje bi čovjek napokon predahnuo od zla. Vjeruje se da je kraj vremena blizu, a to ljude potiče na vjerovanje da je odnos prema Bogu predodređen duhom vremena. Oni koji naučavaju o ezoteriji jedva čekaju da se u svijetu dogodi neka tragedija ili da se dogode neke važne povijesne prekretnice jer time uvjeravaju čovjeka u sudbinu te mu podilaze nudeći mu ono što u tim trenucima čovjek želi čuti. I sami smo znali nekad pogledati razne ezoterijske emisije gdje ezoteristi »savršeno pogađaju« što nam treba i kako se nositi s određenom situacijom te sve to sa savršenim zaključkom koji govori o boljitku svijeta. Ovakva situacija koja guši bogatstvo različitosti razara čovjekov moral i teističku svijest.³⁷

³⁵ Deteizacija je fenomen ljudske indiferentnosti spram Boga i sakralnog u stadiju materijalističke zasićenosti jer po svojoj naravi većina, točnije masa, traže Boga u socijalnom smislu - On im treba osigurati blagostanje na Zemlji. Ona pokušava čovjeka razuvjeriti u teističku bit svijeta na način da mu pruža niz duhovnih alternativa koje sugeriraju zamjenjivost kršćanskog Boga. Ona je proces potkupljivanja čovjeka i sugeriranja da je sakralna svijest anakrona i nazadna u odnosu na progresističku, antropocentričnu svijest. Usp. Z. VUKMAN, *Propast svijeta ili novo doba poganstva*, Verbum, Split, 1998., str. 103.

³⁶ Usp. Isto, str. 104.

³⁷ Usp. Isto, str. 109.-111.

Odmaknut ćemo se od općeg govora o New Ageu te ćemo se osvrnuti na osnovne ideje samog pokreta New Agea. Prva ideja govori o ozbiljnosti koja je oblikovana kao jedno Sve koje je božansko te je sastavljeno od energija. Svemir je svet te je napučen duhovima svih vrsta koji budno bdiju nad čovječanstvom. Ljudsko biće je dio te energije koja struji svemirom. Za New Age govor o zlu je samo privid i izgled, a ne ono što se nalazi u unutrašnjosti. Stoga grijeh nikako nije uzrokom zla nego je to neznanje o vlastitoj naravi. U New Ageu je put Boga prema čovjeku nemoguć jer se čovjek sam mora uputiti božanskom biću u sebi i u ovome je spasenje u modernom dobu. Treće jest to da u središtu svih ideja New Agea stoji vjera u mogućnost i potrebu reinkarnacije. Četvrta ideja govori o tome da sve religije pa tako i kršćanstvo kao religija, pripadaju zajedničkoj ezoteričnoj³⁸ tradiciji. Ovo bismo mogli nazvati teorijama New Agea, no kad se govori o praksi New Agea onda vidimo da je u njegovom središtu zdravlje te rast osobnosti koja se okreće duhovnosti, psihologiji itd.³⁹

Zbog mnoštva elemenata od kojih se sastoji New Age postavlja se pitanje gdje se u tome svemu nalazi ideja reinkarnacije? Kako bismo mogli odgovoriti na pitanje o reinkarnaciji u New Ageu trebamo se vratiti na same početke newageovske filozofije. Među začetnicima se spominju Allan Kardec, koji je učitelj modernog spiritizma, Helena Blavatska, utemeljiteljica teozofskog društva te njezina učenica Alice Besnet. Iz njihovoga naučavanja možemo zaključiti da je ideje reinkarnacije u New Ageu potekla od spiritizma i teozofije. Po uzoru na spiritizam i teozofiju, reinkarnacije se kao pojam koristila i u različitim temama koje obilježavaju newageovsku ideologiju.⁴⁰

Ovdje ćemo navesti i mišljenja Allana Kardeca, jednog od začetnika New Agea. On smatra da se u svakoj novoj inkarnaciji ljudski duh čisti te se na taj način usavršava pa tako izvršava svoju misiju i iskupljuje svoje grijehe koje je počinio. Nakon raspada materijalnog tijela ostaje jedan element tjelesne egzistencije koja je bila prisutna od samog početka te taj element prati duh u novu egzistenciju i postiže obilježja fluidne veze koja se nalazi između tijela i duha. Izuzev ovoga pristupa, kako bismo shvatili newageovsku ideologiju, navest ćemo i učenje Helene Blavatske koja je svoje učenje kombinirala sa orijentalnim i europskim okultističkim elementima te ga je prozvala,

³⁸ Ezoteričan je pojam koji se prevodi sa tajan, skriven. Odatle nam dolazi i znanje ili učenje koje je pridržano ili dostupno samo posebno uvedenima u »tajne nauke«, a skriveno za one izvana, pa čak i za obične vjernike. Usp. A. TILBY (ur.), *Ezoteričan*, u. P. BEAVER (ur.), *Religije svijeta*, str. 405.

³⁹ Usp. J. JUKIĆ, *Sociološka pozadina ideje o reinkarnaciji danas*, str. 72.-73.

⁴⁰ O tome vidi više u: Isto, str. 74.-78.

kako smo i naveli, »teozofija«. Za začetnicu teozofije, čovjek je sastavljen od sedam elemenata, a posljednje tri su: ljudska duša, duhovna duša i duh koji zajedno čine čovjekovo jastvo. Kako bi se sve uspjelo skladno povezati, potrebno je nekoliko tisuća godina. Teozofisti u svome učenju tvrde da se ljudska duša reinkarnira te se čisti od životinjskog dijela koji u sebi nosi i kada se toga riješi postaje božanski čovjek. Ovakvo čišćenje pomaže čovjeku u ostvarenju svojih čežnji, upoznavanja duha koji u njemu prebiva te se razvija smisao za univerzalno bratstvo.⁴¹

U ovom kontekstu trebamo spomenuti još i oca antropozofije Rudolfa Steinera. Za njega reinkarnacija nije individualno djelo duše nego besmrtnog i vječnog duha koji prelazi granice individua i povijesti te se, na taj način, u drugim reinkarnacijama obogaćuje novim iskustvima pa iz tog razloga reinkarnacija čovjeku pruža mogućnost novog odgoja vjere, ljudskog progressa i božanskog napretka. Sve modele reinkarnacije on je ujedinio u holističku viziju New Agea. Reinkarnacija se u New Ageu smatra individualnom duhovnosti koja je dostupna svima te može na takav način realizirati svoje ja u svim dimenzijama. Reinkarnacija se kao osobno iskustvo ne mora ničime dokazivati, ali isto tako, moramo uvidjeti da se reinkarnacija u New Ageu promatra kao nova religiozna mikrokultura, a time i nova religioznost. Zbog nekih nelogičnosti koje su proizašle iz metafizike te zbog pitanja o čovjekovu podrijetlu, patnji i smrti, smatra se kako je u tom slučaju reinkarnacija najlogičniji odgovor koji se može dati. I oni koji ne vjeruju, ali i koji vjeruju, u reinkarnaciji mogu pronaći ispunjenje svojih želja. Za predstavnike newageovskog pokreta čovjek predstavlja boga jer se u samom čovjeku mogu dotaknuti vrhovi božanske prisutnosti. Svemir u čovjeku postaje duša koji se može usavršavati te evoluirati u uzastopnim tijelima te time čovjek može postizati i mudrost i moć. Za newageovski pokret karma ne predstavlja nikakvu kaznu nego postaje šansa za izbor još većih sloboda, progressa i stalnog učenja. Prema New Ageu reinkarnacija osigurava svakome sigurnu duhovnu budućnost.⁴²

U ovom slučaju reinkarnacija tješi onoga čovjeka koji se nalazi pred smrti, a ona samo predstavlja jedan prolazni trenutak prije nego li se pronađe neko drugo tijelo i drugi život. Osim ovoga reinkarnacija pomaže i u spoznavanju vlastitog života, vlastitih nedostataka, neuspjeha te patnje života koje su uzrokom nezadovoljstva i teškoća u dosadašnjem životu. Reinkarnacija ima i »ljekovita svojstva« pa može izliječiti i

⁴¹ Usp. T. IVANČIĆ, *Reinkarnacija i uskrснуće*, str. 26.-27.

⁴² Usp. Isto, str. 27.-28.

čovjekovu dušu i tijelo. Čovjeku se reinkarnacija prikazuje kao najbolji model za rješavanje svih metafizičkih pitanja o zlu, smislu života, podrijetlu i o kraju ljudskog života.⁴³

1.4. Neki razlozi privlačnosti ideje reinkarnacije

S obzirom na današnju situaciju u svijetu gdje svaki dan čujemo mnoge loše vijesti, ljudi sve više pribjegavaju nekim novim rješenjima u koje možemo uključiti i reinkarnaciju jer kao što smo naveli u prethodnim recima, ona pruža nekakav mir koji je itekako potreban današnjem čovjeku. Potaknuti novom religioznošću koja je sekularizacijom preuzela i neke elemente iz budizma, poput yoge, ljudi sve više pribjegavaju vjerovanju u reinkarnaciju⁴⁴ zbog privlačnosti njezine ideje, a ona uvjerava da će se čovjek vratiti u ovaj svijet nakon smrti te je to stožer privlačnosti reinkarnacije za čovjeka koji se boji ostaviti ovaj (materijalni) svijet.

Zašto i čime to reinkarnacija privlači mnoge ljude gdje i prema statistikama⁴⁵, uviđamo da reinkarnaciji pribjegavaju obrazovani ljudi? Koji je razlog da je ideja reinkarnacije postaje prikladnijom odnosno boljom spram vjere u Boga, u Isusa Krista, u uskrsnuće mrtvih? Iako ima mnogo razloga koji upućuju na potvrdu privlačnosti reinkarnacije, mi ćemo donijeti najvažnije poticaje. Prvi poticaj i razlog privlačnosti ideje reinkarnacije se nalazi u suvremenom natjecanju u društvu između ljudi. Ljudi danas podliježu materijalizmu i želji za moći te zbog toga nastaje toliko natjecanja koje uključuje mnoge sukobe, počevši od sukobu na tržišnom gospodarstvu pa sve do ratova. Čini nam se kao da mnogi jedva čekaju poraz drugoga kako bi dobili na samopouzdanju i moći. Zbog silnih natjecanja koja se u današnjem suvremenom svijetu protežu i na društvene igre, tj. sport, raste nezadovoljstvo samim sobom, te ideologija koju nam nudi ideja reinkarnacije na najbolji mogući način rješava probleme nestalnosti čovjeka u civilizaciji koja je u okovima stalnog natjecanja. Postmoderni čovjek je našao utjehu u reinkarnaciji bez obzira na pitanje o njezinoj istini. Vjera u transmigraciju uspijeva

⁴³ Usp. Isto, str. 29.

⁴⁴ Usp. T. IVANČIĆ, Porast vjere u reinkarnaciju – izazov vjeri u uskrsnuće, str. 251.-253.

⁴⁵ Raste postotak vjerovanja u reinkarnaciju. Najrasprostranjenije vjerovanje u reinkarnaciju je kod katolika koji nikad ne odlaze na misu (32, 3%). Ali, ono što izaziva uzbuđu te je pastoralno-teološki izazovan jest da i 15 % onih koji idu tjedno i češće na misu vjeruju u reinkarnaciju, a 20 % vjernika katolika ne zauzima jasan stav prema stvarnosti reinkarnacije. No, sveukupno, jedna trećina vjernika koja redovito odlazi na misu vjeruje u reinkarnaciju. Usp. J. BALOBAN, G. ČRPIĆ, Određeni aspekti crkvenosti, u: *Bogoslovska smotra* 70 (2000.) 2, str. 257.-290.;

ispraviti sudbinu ljudi koja je nejednaka i tako uspostavlja konačni pravedni ishod za sve. Svi će doći u priliku da ostvare svoje želje i snove bez obzira što su promašili u ovome životu. Privlačno u ideji transmigracije jest to što za svakoga čovjeka postoji još jedan krug životnih šansi gdje će biti više pravednosti. Iz ovoga možemo zaključiti da se prvi poticaj za vjerovanje u reinkarnaciju nalazi u mogućnosti utjehe za sve one koji su izgubili životnu sreću.⁴⁶

Drugi se poticaj nalazi u mogućnosti da reinkarnacija postane povlaštenim sredstvom za promicanje čovjekove osobne sreće i zdravlja. Budući da je čovjek opsjednut zemaljskom srećom, zdravljem, mladošću itd. nova religioznost je uvučena u takvu potragu za srećom, osobnim ostvarenjem itd. Čovjek danas u zdravlje ulaže sve što je u njegovoj mogućnosti jer želi ostati na ovom svijetu što duže. U tom kontekstu je značajan i terapijski pristup ideji reinkarnacije jer se nadovezuje na brojne pokušaje očuvanja i poboljšanja ljudskog zdravlja. Ovdje uviđamo i povezanost psihoanalize i transmigracije kao i prožimanje podsvjesnoga i vraćanje u prošle živote. Za ljude postmoderne nije važno je li vraćanje u prošle živote zbiljsko ili prividno nego je njima važno koliko je ona korisna za razrješavanje osobnih problema.⁴⁷

Treći razlog koji navodimo kao društveni poticaj za vjerovanje u reinkarnaciju jest nastao sekularizacijom pojma smrti. Prije se smrt promatrala kao sastavni dio života i ono što je naravno svakom čovjeku. Smrt od razdoblja renesanse pa sve do polovice 20. stoljeća gubi prisnost koju je imala prije te postaje ružna i odbojna stvarnost jer ona kao takva uništava užitak koji tadašnji čovjek ima. Zbog njezine nelagodnosti današnje društvo ju je pokušalo na više načina otkloniti.⁴⁸ Smrt sa sociološkog stajališta prestaje biti opći društveni događaj te postaje osobni i privatni događaj. U situaciji u kojoj se našlo društvo između situacije u kojoj se pokušava izbjeći smrt te neutaživom žedu za besmrtnošću, reinkarnacija nalazi svoje mjesto i dovodi do toga da se ljudi na njezinim idejama utješe. No ovdje uočavamo paradoksalni način, a to je da iako u reinkarnaciji ljudi umiru, oni opet vječno žive; znači ostaju na ovome svijetu, a nalaze se u vječnosti. Možemo reći da naizgled postmoderni čovjek rješava svoj problem, a rješenje je takvo

⁴⁶ Usp. J. JUKIĆ, Sociološka pozadina ideje o reinkarnaciji danas, str. 81.-83.

⁴⁷ Usp. Isto, str. 83.-86.

⁴⁸ O tome više: Isto, str. 87.

da dobiva besmrtnost, ali bez prihvaćanja teško shvatljive onostranosti i vjerovanja u Boga.⁴⁹

1.5. Osvrt

Govoreći o pojmu reinkarnacije i njezinom podrijetlu, zaključujemo da se ona provlači kroz sve aspekte života. Iako je u upotrebi mnoštvo naziva za pojam reinkarnacije, ona ostaje filozofsko-religijsko učenje o tome da se duša nakon smrti ponovno utjelovljuje u novo tijelo kako bi čišćenjem mogla postići savršenstvo. Mnogi su proučavali reinkarnaciju te su njezine ideje pokušali naći i u Svetom pismu, a napose su se bazirali na Novi zavjet jer su htjeli dokazati da Isus sam govori o reinkarnaciji, no u Svetom pismu o reinkarnaciji nema ni riječi. Prateći kroz povijest ideju reinkarnacije u istočnjačkim religijama i onim religijama koje su učenje preuzimale iz učenja budizma i hinduizma, ona ostaje označena negativnim aspektom, s posebnim naglaskom kako će čovjek u novom životu odgovarati za sva počinjena djela ovoga života. Iako temeljeno na istočnjačkoj tradiciji, reinkarnacija na Zapadu više nema negativni vid nego postaje pozitivni element svakodnevnog čovjekova života. Čovjek se okreće reinkarnaciji jer ne nalazi odgovore na pitanja o svome podrijetlu, smrti, patnji i životu nakon smrti, a neka nova rješenja nisu došla. No reinkarnacija kao takva je samo kratkotrajni posrednik. Zamjetno je da se akademski građani⁵⁰ više okreću reinkarnacijskom tumačenju nastavka života, te podliježu eksperimentiranju s raznim religijskim sektama gdje možemo uočiti utjecaj sekularizacije. Proučavajući statistike, možemo uočiti da se sve veći broj ljudi okreće vjerovanju u reinkarnaciju, a razlog koji možemo uočiti je taj da su ljudi današnjice zaboravili cilj koji im Crkva naviješta.

⁴⁹ Usp. Isto, str. 87.-89.

⁵⁰ J. BALOBAN, G. ČRPIĆ, *Određeni aspekti crkvenosti*, str. 257.-290.

2. VJERA U USKRSNUĆE

Vjera u uskrsnuće je temelj kršćanske vjere. I sam apostol Pavao u svojoj poslanici Korinćanima navodi da bez vjere u uskrsnuće Gospodinovo kršćanska vjera nema smisla (usp. 1 Kor 15,14).⁵¹ Budući da je uskrsnuće temelj naše vjere, ono se nalazi i u Apostolskom vjerovanju te u Nicejsko-carigradskom vjerovanju. Kršćanska vjera naviješta da će Bog svakoga osobno uskrisiti kako je uskrisio i svoga Sina. Samim uskrsnućem će ljudi upoznati novi oblik života u »novom nebu i novoj zemlji« te će ljudski život biti konačno dovršen u vječnom životu, za razliku od nirvane gdje se život gasi. Kršćani vjeruju da se u ovom životu nalaze samo jednom i da samo jednom prolaze kroz ovaj život.⁵²

2.1. Pojam uskrsnuća

»Što znači uskrsnuti? Po smrti, dijeljenjem duše i tijela, tijelo se čovjekovo raspada, dok ima dušu ide u susret Bogu, čekajući da se ponovno sjedini sa svojim proslavljenim tijelom. Bog će svojom svemoću povratiti konačno nepokvarljiv život našim tijelima sjedinjujući ih s našim dušama snagom Isusova uskrsnuća.«⁵³

Drugo poglavlje započinjemo citatom iz Katekizma Katoličke Crkve koji nam donosi određenje pojma uskrsnuća, tj. donosi nam odgovor na pitanje što uopće znači uskrsnuti? Za pojam se uskrsnuća u hrvatskom jeziku koriste dva načina glagola: »uskrsnuti« u pasivnom obliku, te riječ »uskrisiti« u aktivnom obliku. Ove dvije riječi koristimo kako bismo označili oživljavanje čovjeka i njegovu preobrazbu.⁵⁴

Novozavjetni pisci u svom govoru o uskrsnuću koriste grčke glagole kako bi što jasnije iznijeli pojam uskrsnuća. Kada govorimo o pojmu uskrsnuća sa semiotičke strane, onda kažemo da uskrsnuće označava nadpojam te sadržava glagole koji upućuju na stvarnost misterija, no ne definiraju ga jednoznačno. Grčki glagoli koji se upotrebljavaju za pojam uskrsnuća su εγερσι, αναστασις, ανιστεμι te δοξαζο. Grčki

⁵¹ Usp. I. BUJANOVIĆ, *Eshatologija to jest posljednje stvari po nauku Katoličke Crkve*, Tisak dioničke tiskare, Zagreb, 1894., str. 174.-211., ovdje str. 174.

⁵² Usp. T. IVANČIĆ, *Reinkarnacija i uskrsnuće*, str. 33.-34.

⁵³ *Katekizam Katoličke Crkve* (dalje: KKC), Hrvatska biskupska konferencija – Glas Koncila, Zagreb, 1994., br. 997.

⁵⁴ Usp. T. IVANČIĆ, *Reinkarnacija i uskrsnuće*, str. 38.-39.

glagol *εγερτο* ima široku primjenu, no u kontekstu uskrsnuća označava glagole: *dići se, ustati, uskrsnuti* itd. On označava promjenu stanja gdje se prelazi iz pasivnog stanja u aktivno stanje. Također pretpostavlja san i stanje nove budnosti. Polazište za analoško razumijevanje pojma uskrsnuća jest čovjekov san, bilo da se ističe autoritet poziva mrtvome u život, bilo da se ističe onaj koji biva uskrišen. Nadalje, glagol *αναστασις* označava *oživljavanje, uskrsnuće, povratak u život* itd. Za razliku od prethodnog glagola ovdje je naglašen povratak u život. Tu oživljavanje pretpostavlja mrtvoga, a povratak u život upućuje na prethodno gubljenje istoga. Glagol *ανισταμι* je bogat mnoštvom značenja, ali u kontekstu uskrsnuća znači *uspraviti, osoviti, uskrsnuti* itd. Ovdje je zanimljiv prijevod *osoviti se* jer on donosi novu dimenziju uskrsnuću, budući da govori o novoj snazi koja je nedostajala. Posljednji glagol kojeg upotrebljavaju evanđelisti za uskrsnuće jest glagol *δοξαζο* koji znači *hvaliti, slaviti, štovati* itd. Uskrsnuće je, stoga, hvala i proslava Božjeg djela spasenja, ali i otajstvo koje budi i jača vjeru u otajstvo Isusova uskrsnuća. Novozavjetni pisci, držeći se cjelokupne biblijske tradicije, kada govore o Božjem spasenjskom djelu, ne daju jednoznačnu definiciju Božjeg otajstva koje se očituje po Isusu Kristu nego koriste analoški govor kojim se upućuje na iskustvo otajstva, ali ga to iskustvo ne otkriva u potpunosti.⁵⁵

2.2. Uskrsnuće u Svetom pismu

Uskrsnuće kao takvo u Svetom pismu jest nosiva tema. No za razliku od Novog zavjeta, gdje se eshatološka tema provlači kroz sve knjige, u Starom zavjetu nemamo sustavan eshatološki nauk, ali se nailazi na neke eshatološke teme. Iako se spominju samo neke eshatološke teme, možemo zaključiti da nas Stari zavjet priprema na temu uskrsnuća.⁵⁶

2.2.1. Uskrsnuće u Starom zavjetu

U Starom zavjetu možemo razlikovati dva temeljna vida pripreme ideje uskrsnuća, a to su idejna i literarna priprava. Idejna se priprava temelji na ideji Božje

⁵⁵ Usp. R. PODVORAC, Uskrsnuće pod vidom tri različita kristološka modela, u: *Spectrum* 1-2 (2012.), str. 27.-34., ovdje str. 28.-29.

⁵⁶ Usp. C. POZO, *Eshatologija*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 1997., str. 281.-321., ovdje str. 282.-283.

svemoći i ona se proteže i na šeol.⁵⁷ Samo se Bogu pripisuje moć da izbavi iz šeola te se povezuje s Njim i nada koju psalmist izriče kad kaže da će se Bog pobrinuti i da mu neće dušu ostaviti u podzemlju (usp. Ps 16,10). Samo izbavljenje iz šeola poprima oblik nade u tjelesno uskrsnuće. Ideja je uskrsnuća pripremljena tako da se isticalo da je Jahve Bog života i da je njegov prvotni plan bio život te da on nije stvorio smrt nego je smrt posljedica grijeha (usp. Mudr 1, 13-14). Osim ovoga, uskrsnuće se pripravlja i kroz ideju obnavljanja prvotnog Božjeg plana te kroz ideju bliskosti pravednika s Bogom. Ideja uskrsnuća u Starom se zavjetu promatra kao dio Božjega stvaralačkoga djelovanja te se gleda kao novina koja nije samo produžetak zemaljskog života.

Literarna se priprava oslanja na tekstove koji ne govore o osobnom uskrsnuću nego se odnose na nacionalnu sudbinu Izraela. U takvim tekstovima se pojavljuju pojmovi smrti i uskrsnuća (usp. Ez 37; Iz 25; 26). Nadalje, najstariji starozavjetni tekstovi poznaju dvije sheme kada govore o mrtvom i živom čovjeku. Kod živog čovjeka tekstovi razlikuju pojmove *basar* (tijelo) te *nefeš* i *ruah* (duh).⁵⁸ Iz razloga što je shema koju primjenjuju na živog čovjeka jedinstvena i nije sposobna protumačiti eshatologiju nadživljavanja, kod Židova se pojavljuje drugačija shema koja je od velike važnosti, a nju primjenjuju kad govore o mrtvima. Mrtva tjelesa bivaju u grobovima, a *refaim* nadživljavaju u šeolu. Ovime se prikazuje stvarna razlika između leševa i *refaim*. Prethodno spomenuta razlika se može održati samo ako je i jasno sačuvana razlika između šeola i groba. Kada bismo šeol tumačili kao grob ili kao obiteljsku grobnicu, razlika između *refaim* i mrtvih tjelesa bi postala sporna, a tvrdnja o nadživljavanju nakon smrti bi se nalazila u pojmu *refaim*. Spomenutu dvostruku suodnosnu razliku potvrđuju najstarija biblijska svjedočanstva. Za ovakvu tvrdnju imamo dokaz Abrahamove i Jakovljeve smrti. Budući da šeol nije obiteljska grobnica dokazujemo da oni nisu mogli biti sahranjeni u obiteljskoj grobnici. Dokaz za ovu tvrdnju vidimo u činjenici da je u ono vrijeme trebalo četrdeset dana da se tijelo balzamira i time se spriječi razmišljanje da je pridružen svojim precima.⁵⁹

⁵⁷ Šeol je kao prebivalište mrtvih, cilj kojem se stiže putem bez povratka. Usp. C. POZO, *Eshatologija*, str. 283.

⁵⁸ *Basar* je živo tijelo koje ima životni duh (*nefeš*) kao plod daha (*ruah*) što dolazi od Boga. Usp. N. IKIĆ, *Kompendij katoličke pneumatologije, mariologije i eshatologije*, Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2011., str. 227.

⁵⁹ Usp. C. POZO, *Eshatologija*, str. 183.-185.

Razmišljajući o šeolu, Pedersen smatra da bi šeol u praksi bio stvarnost svakoga groba, no ovdje ukazujemo na tekst koji isključuje njegovu teoriju (usp. Post 37, 33-35). U tekstu vidimo da se Jakov nada da će se pridružiti svome sinu u šeolu i za Jakova je pridruženje u šeolu neovisno od pridruženja u istom grobu te ne pretpostavlja da se određeno mrtvo tijelo mora nalaziti u grobu. Iz svega zaključujemo da najstarijom Izraelovom shvaćanju onostranosti pripada to da *refaim* nadživljavaju u šeolu, u sjenovitoj egzistenciji i naravno to se događa poslije smrti. Ovaj pojam *refaim*, tj. nadživljavanje je u židovstvu gledano kao nesavršenstvo. Etimologija pojma *refaim* nas upućuje na rječitost pojma, ali se on isključivo upotrebljava u množini jer tako zadržava svoju anonimnost i ne ističe se nikakva osobna posebnost. Kad spominjemo anonimnost pojma *refaim* i tumačenjem stanja sna dolazi do shvaćanja da se stvara pomanjkanje ideje retribucije u šeolu. U prvotnom razdoblju Izraelove misli šeol se promatra kao zajedničko boravište mrtvih i tu se ne razlikuje sudbina pravednih i bezbožnih.⁶⁰

Iz svega ovoga zaključujemo da su prvobitni Židovi upotrebljavali dvije antropološke sheme koje postoje zajedno. Pitanje koje je važno za ovo područje jest koja će od dviju shema prevladati. Hoće li to biti shema jedinstvenosti ili će pak to biti shema dvojnosti? Ako bi prevladala ideja antropološke sheme jedinstvenosti, onda bi se onemogućilo čuvanje ideje nadživljavanja te bi čisto antropološki elementi prevladali nad onim teološkim, odnosno nad mišlju o sudbini čovjeka.⁶¹

Pojam šeol koji označava zajedničko, nediferencirano boravište za sve mrtve, doživio je duboku promjenu kad je uvedeno uvjerenje u retribuciju nakon smrti te se spominju dvije faze. Prva faza je proročko propovijedanje. Prvi puta se kod proroka javlja ovakva ideja kad je bezbožnik bačen u dubinu šeola. Prema Izaiji proroku (usp. Iz 14,15) vidimo da sudbina sjena koje se nalaze u šeolu nije jednaka za sve, dok kod Ezekielia nailazimo na drugačije tumačenje i o šeolu se govori kao o zajedničkoj grobnici. Naravno, ovdje trebamo razlikovati ideju retribucije koja je uvedena tako što se sjedinila s idejom nadživljavanja nakon smrti te način na koji se to prikazuje, tzv. igra slika. No najvažnije ovdje za spomenuti jest da šeol prestaje biti nediferencirano mjesto zbog toga jer se uvodi misao o retribuciji nakon smrti. Dolazi do napretka u poimanju šeola koji prikazuje različite slojeve šeola te će ovakav način gledanja potrajati dugo u prikazima Izraela. Novi korak na koji nailazimo se nalazi u tzv.

⁶⁰ Usp. Isto, str. 185.-186.

⁶¹ Usp. Isto, str. 188.-190.

mističnim psalmima (usp. Ps 16, 49 i 73). U ova tri psalma psalmist izražava nadu da će ga Jahve osloboditi šeola i uzeti ga sa sobom. U Ps 49 se *nefeš* razvija u nešto novo, tj. dobiva novi pojam, a također, vrlo bitno je i to da se ovdje ističe osobnost. Ovakav porast osobnosti dopušta smisao međusobnog odnosa s Bogom te iz toga vidimo da se radi o prihvaćenosti te bliskosti s Bogom. Iz svega navedenoga donosimo neke zaključke. Prvi zaključak je da se u Ps 49 javlja novost glede antropološkog pojmovlja i on nam nekako najbolje donosi uvjerenje biblijskog autora o odijeljenu postojanju *nefeša* poslije smrti. *Nefeš* u ovom trenutku označava da se može postojati izvan tijela čak i nakon smrti. Nadalje, dolazi i do novog pojmovlja koje obogaćuje ideju čovjekova elementa koje postoji nakon smrti i koje će mu nakon uskrsnuća dopustiti da ispuni srednje stanje između smrti i uskrsnuća i to jače nego li starozavjetni pojam *refaim*. Zbog uvođenja pojedinačnog pojma »duša«, koji se nalazi nasuprot anonimnosti pojma *refaim* se zaključuje da se sudbina pravednih razlikuje od sudbine bezbožnika. U daljnjem razmatranju uočavamo da u Ps 16 psalmist opisuje svoju sreću koju će doživjeti u Božjoj blizini, u trenutku kad ga Bog k sebi uzme i dovede ga k sebi. S tim u mislima, šeol će postati samo boravište onih bezbožnih, a to u teološkom smislu znači da dolazimo do pojma pakla.⁶²

Osim tzv. mističnih psalama, u kontekstu govora o uskrsnuću spominjemo i Knjigu Mudrosti koja je pisana kao utjeha za Židove jer su oni, u ono vrijeme, bili progonjeni zbog svoje vjere. Ono što je temeljno u Knjizi Mudrosti jest govor o besmrtnosti koja je bila predviđena za pobožne, dok je vječna smrt bila za bezbožne. Peto poglavlje Knjige Mudrosti (usp. Mudr 5, 1-23) nam opisuje konačni sud i ovdje možemo naslutiti ideju uskrsnuća, ali ne u eshatološkom smislu, nego u smislu vraćanja na zemlju zbog ponovne smrti. Iako se ovdje govori o besmrtnosti, ne možemo jasno odrediti pojam eshatološkog uskrsnuća.⁶³

⁶² Usp. Isto, str. 190-199.

⁶³ Usp. Isto, str. 209.-211.

2.2.2. Uskrsnuće u Novom zavjetu

U Novom se zavjetu uskrsnuće promatra pod dvostrukim vidim: sveopće uskrsnuće te osobno uskrsnuće. Sveopće se uskrsnuće smatra uvjetom za konačni sud te ima neutralni smisao dok drugi način, osobno uskrsnuće predstavlja stvarnost koja je najviši objekt kršćanske nade. Ovo se posebno uviđa u Kristovoj objavi i u naučavanju sv. Pavla.⁶⁴ Novi zavjet uskrsnuće uvijek povezuje sa paruzijom⁶⁵ koja će se dogoditi na kraju vremena. I uskrsnuće pretpostavlja uskrsnuće istog zemaljskog tijela, no ono će biti preobraženo.⁶⁶

Sinoptici ne govore mnogo o pojmu uskrsnuća. Kod njih je prisutna vjera u prekogrobni život. Ona je baština vjere te je sama po sebi razumljiva. Potvrdu ovakve tvrdnje nalazimo u Isusovoj raspravi sa saducejima (usp. Mk 12, 1-27). Saduceji su priznavali samo pet Mojsijevih knjiga koje su za njih bile mjerilo vjere. U njima se izričito ne govori o prekogrobnom životu pa saduceji ne vjeruju u njega. No baš im iz tih knjiga Isus dokazuje uskrsnuće. Iako su saduceji bili vodeća kasta u Izraelu, vjersko uvjerenje su usmjeravali farizeji koji su, za razliku od saduceja, vjerovali u uskrsnuće mrtvih, no za njih je uskrsnuće bio nastavak ovozemaljskog života. Isus je stoga donio novost u kojoj je članak uskrsnuća iz Vjeronanja stavio u središte vjeronanja, izvodi ga iz pojma Boga i poistovjećuje ga s vjerom u Boga. Kako prema Starom zavjetu rečenica »biti s Bogom znači živjeti« ima na značenju, i u Novom se zavjetu slijedi slična tema. ali s novinom koja se odnosi na smrt i uskrsnuće Isusa Krista. Isusovim uskrsnućem se dobiva novo središte eshatologije koje se očituje u osobi Isusa Krista. Sinoptici prate Isusov put od Navještenja njegova začeca pa do uzašašća na nebo, ali moramo imati na umu da sinoptici iznose samo one trenutke koji govore o baštinjenoj vjeri u uskrsnuće te su, na taj način, izvor snage za Isusove učenike koji hode prema spasu. Oni se ne bave izričito naukom o uskrsnuću. U Novom zavjetu posebno ističemo dvojicu Isusovih učenika, Pavla i Ivana, koji su imali poseban odnos sa Učiteljem i iz njihovih tekstova

⁶⁴ Usp. Isto, str. 294.

⁶⁵ Paruzija označava ponovni osobni dolazak Krista u slavi, što će, po vjeronanju kršćana, biti vrijeme suda i uspostavljanja kraljevstva Božjeg u punini. Usp. Ponovni dolazak (paruzija), u: P. BEAVER (ur.), *Religije svijeta*, KS, Zagreb, 1991., str. 423.

⁶⁶ O tome vidi više u: A. REBIĆ, *Isusovo uskrsnuće. Izvješća, vjera, činjenice*, KS, Zagreb, 1972.

možemo uočiti sustavni govor o uskrsnuću. Njihova će nam svjedočanstva ukazati dimenziju osobne ljubavi svih kasnijih učenika.⁶⁷

Spisi svetog Pavla imaju svoj izvor u Kristovoj otkupiteljskoj smrti i uskrsnuću. Posebice se ističu poslanice: Prva Korinćanima, Rimljanima i Prva Solunjanima. Naglasak je stavljen na uskrsnuće koje se sad događa po zajedništvu s Kristom i koje nas čeka u posljednji dan.⁶⁸ U govoru kod sv. Pavla zamjećujemo slojevitije antropološko pojmovlje za razliku od evanđelista. On upotrebljava izraze *kardia*, *nous* i *pneuma*. Prva dva izraza, *kardia* i *nous* se mogu označiti kao istoznačnice, a *pneuma* bi označavala počelo nadnaravnog života. U Prvoj poslanici Solunjanima, vidimo da su Solunjani oduševljeno prihvatili vjeru i sa velikom su čežnjom očekivali Kristov dolazak. Budući da Isus nije došao za života pojedinih članova zajednice, oni se brinu te se pitaju što će biti s njima, a Pavao im na to donosi odgovor (usp. 1 Sol 4, 14-15).⁶⁹ Nadalje, u istoj poslanici (usp. 1 Sol 5,23) će Pavao pokršćaniti dihotomijsku shemu »tijelo-duša« tako što dodaje tome kršćanski element tj. ono počelo nadnaravnog života ili *pneumu*. Za Pavla je važna činjenica da se spas događa po Kristu te da je u njemu jamstvo uskrsnuća i vječnog života. Sve će se dogoditi u Isusu Kristu i ostalo nije važno. Spomenimo još da su najznačajniji elementi pavlovskog antropološkog pojmovlja razlike koje Pavao uviđa između načina postojanja istoga tijela u dva različita stanja: zemaljskom i uskrsnom.⁷⁰

Pavao poznaje srednje eshatološko stanje prije uskrsnuća i ovo se posebno ističe u poslanici Filipljanima (usp. Fil 1, 20-24). On ovdje govori o sjedinjenju s Kristom i to neposredno prije osobne smrti, a prije uskrsnuća mrtvih. U Drugoj poslanici Korinćanima (usp. 2 Kor 5, 1-4) govori o zemaljskoj kući čijom ruševinom mi ne gubimo dom jer postoji i zgrada koja je djelo Božje. Slika koju prikazuje u obliku razrješenja ovozemaljskog šatora, znači ostaviti smrtno tijelo i ići Kristu u nebesa. Nijekanje uskrsnuća koje Pavao doživljava je vezano uz to što se teško shvaća uskrsnuće tjelesa.⁷¹

⁶⁷ Usp. A. SCHNEIDER, *Eshatologija*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, Zagreb, 2010., str. 72.-75.

⁶⁸ Usp. Isto, str. 76.

⁶⁹ Usp. Isto.

⁷⁰ Usp. C. POZO, *Eshatologija*, str. 218.-221.

⁷¹ Usp. Isto, str. 225.-234.

Pavao starozavjetnu formulu vječnog života koja je glasila: »biti s Bogom jednako je živjeti« dopunjuje u poslanici Rimljanima te iz toga proizlazi novozavjetna formula koja glasi: »biti s Kristom jednako je živjeti.« (usp. Rim 6, 1-14). Čovjek se po krštenju suobličuje raspetom Kristu, ulazi s Njim u zajedništvo. Budući da je Kristova smrt usmjerena prema uskrsnuću, tako su i svi koji su kršteni u Kristu, usmjereni ka uskrsnuću. Vjera u Boga dobiva kristološku dubinu time što se čovjek suobličuje Kristu. Moramo imati na umu da vjera u uskrsnuće nije plod ontološkog, kozmološkog ili povijesnog umovanja nego je vezana za osobu Isusa Krista.⁷²

Kada govorimo o poimanju uskrsnuća kod sv. Pavla, moramo na umu imati nekoliko bitnih točaka koje obilježavaju njegovo učenje. Pavao smatra da je Kristovo uskrsnuće uporište za uskrsnuće pravednika (usp. Rim 10, 9). Nadalje, Pavao naglašava da je Kristovo uskrsnuće za nas prvina i time ističe osnovni temelj važnosti Kristova uskrsnuća (usp. 1 Kor 15, 14-17). Naše uskrsnuće se smatra produženjem Kristova uskrsnuća, a poseban naglasak je ovdje na identičnosti tijela usprkos preobrazbi (usp. 1 Kor 15, 53-54). Sljedeća bitna točka Pavlovog govora o uskrsnuću govori o tome kako je naše uskrsnuće slično Kristovom uskrsnuću. U ovoj se sličnosti nalazi odgovor na problem između našeg sadašnjeg tijela i našeg uskrslog tijela. Problem je postavljen u obliku pitanja na koje je potrebno odgovoriti: »Ali reći će netko: Kako uskrišavaju mrtvi? I s kakvim će tijelom doći?« (1 Kor 15, 35) Odgovor je vidljiv u poslanici Korinćanima: »[...] ovo raspadljivo treba da se obuče u neraspadljivo, i ovo smrtno da se obuče u besmrtno [...]« (1 Kor 15, 53-54). Iz toga je vidljivo da odgovor dolazi do vrhunca u tvrdnji identičnosti tijela koji se zadržava u ideji preobrazbe koja se događa. Uviđamo da je u Kristovom uskrsnuću, u nekom smislu, započelo i naše slavno uskrsnuće. Sv. Pavao govori da »nas koji bijasmo mrtvi zbog prijestupa oživi zajedno s Kristom - milošću ste spašeni, te nas zajedno s njim uskrisi i posadi na nebesima u Kristu Isusu« (Ef 2, 5-6) Ono naglašeno u poslanici Efežanima se podrazumijeva i u poslanici Kološanima: »Ako ste suuskrsnuli s Kristom tražite što je gore, gdje Krist sjedi s desna Bogu! [...]« (Kol 3, 1-4).⁷³

Za razliku od Pavla i bilo kojeg sinoptika, Ivanovo evanđelje jače ističe kristološku snagu uskrsnuća. Kod Ivana je vjera u uskrsnuće i vječni život istovjetna s vjerom u Isusa Krista. Kako ulazi u zajedništvo s Kristom, čovjek prelazi granicu smrti i

⁷² Usp. A. SCHNEIDER, *Eshatologija*, str. 77.

⁷³ Usp. C. POZO, *Eshatologija*, str. 297.-300.

već živi vječnim životom. Uskrsnuće se promatra kao događaj sadašnjosti, a ne kao vizija daleke budućnosti. »Ja sam uskrsnuće i život: tko u mene vjeruje, živjet će. I tko živi i vjeruje u mene, neće umrijeti nikada.« (Iv 11, 25-26). Ovaj tekst je izraz Kristova obećanja, ali i svjedočanstvo zajednice koja je iskusila istinitost i snagu Kristovoga obećanja. Zajedništvo s Kristom je dar Božji, no ono nije dano zauvijek nego se neprestano ostvaruje. Krist obuhvaća čovjeka sa svih strana, iznutra i izvana te su Kristovo tijelo i krv primljeni u vjeri i sakramentu i tako se ljudima otvaraju vrata besmrtnosti. Navedeno potvrđujemo Isusovim riječima: »Tko dolazi k meni, neće ogladnjati, tko vjeruje u mene, neće ožednjati.« (Iv 6, 34-36) te riječima:

»Zaista, zaista, kažem vam: ako ne jedete tijela Sina Čovječjega i ne pijete krvi njegove, nemate života u sebi! Tko blaguje tijelo moje i pije krv moju, ima život vječni; i ja ću ga uskrisiti u posljednji dan. Tijelo je moje jelo istinsko, krv je moja piće istinsko. Tko jede moje tijelo i pije moju krv, u meni ostaje i ja u njemu.« (Iv 6, 52-56)

Uočavamo da je zajedništvo koje je jače od smrti ona ljubav između Krista i njegovih učenika. Uskrsnuće se već dogodilo i ušli smo već u vječni život. Njemački protestantski teolog Rudolf Bultmann je u Ivanovoj eshatologiji vidio vrhunac Novog zavjeta i krajnji domet ljudske religiozne misli.⁷⁴

2.2.3. Otački nauk o uskrsnuću

Ovdje je važno za posvijestiti teološki sastav i teološki proces koji su Oci dovršili prigodom poganskih napada na ideju uskrsnuća mrtvih. U prvim vremenima Crkve kršćanskoj vjeri u uskrsnuće protivili su se Celso i Porfirije⁷⁵. Kažu da je uskrsnuće nemoguće te da je ludost vjerovati u uskrsnuće. Kao dokaz za nemogućnost uskrsnuća, Porfirije navodi primjer čovjeka koji se našao u brodolomu, kojega su, nakon brodoloma pojele ribe. Kasnije te ribe pojedu neki ribari, koji umru te njihova tijela pojedu psi. Psi uginu i njihova tijela postanu plijenom grabežljivaca. Polazeći od tih događanja, Porfirije si postavlja pitanje kako je moguće uopće naći tijelo onog prvog brodolomnika za uskrsnuće? Druga teza koja govori protiv uskrsnuća je platonsko tj. neoplatonsko poimanje čovjeka kao duše koja je utamničena u tijelu te u je u tom smislu

⁷⁴ Usp. A. SCHNEIDER, *Eshatologija*, str. 82.-83.

⁷⁵ Usp. C. POZO, *Eshatologija*, str. 304.

apsurdno da čovjek teži uskrsnuću, tj. povratku u tamnicu. Naravno na ove diskusije, crkveni Oci daju svoje odgovore, produbljujući tako teologiju uskrsnuća. Prvi odgovor je da Bog može uskrisiti čovjeka kao što ga je i stvorio. Bog može i zna gdje će uskrisiti ono što je stvorio. Nadalje, sama Kristova čudesa, a napose uskrišenja koja je činio su dokaz moći za ostvarenje konačnog uskrsnuća. Kažu da čovjek nije samo duša nego je čovjek i tijelo i duša, a ovakvu ideju zastupaju Tertulijan i sv. Justin. Govoreći dalje, u ovom se slučaju očituje i novo vrednovanje tijela. Samo tijelo je stvoreno od Boga te raste po događaju utjelovljenja Riječi. Tertulijan donosi ovdje značajnu činjenicu, a to je da je Bog, kad je stvarao tijelo prvog čovjeka mislio na utjelovljenje svoga Sina. Ideja spasenja tijela produbljuje vjeru u uskrsnuće koje svojom snagom bitno zahvaća i samo čovjekovo tijelo, štoviše sve što on jest.⁷⁶

2.3. Uskrsnuće čovjeka tijelom i dušom

Postoje različita pitanja koja zaokupljaju čovjekov duh. Neka od tih pitanja i ne moraju biti postavljena, no, neka su postavljena kako bismo mogli upoznati bit vlastite egzistencije. U ovakvu vrstu pitanja ulazi i pitanje o posljednjim stvarima, tj. što će biti na koncu vremena? Jedno od pitanja jest postoji li nešto konačno u čemu se ispunja čovjekovo postojanje ili smrću sve prestaje? Odgovor na ovo pitanje glasi, u vidu vjere, da u posljednje stvari najprije pripada smrt, koju treba prihvatiti u svoj njezinoj ozbiljnosti, ali smrt je samo jedna strana događanja jer drugu predstavlja uskrsnuće.⁷⁷

Ljubljani učenik Ivan, u Otkrivenju, koja je posljednja knjiga Svetog pisma, donosi zanimljiv tekst koji nam govori o posljednjim stvarima.

»Vidjeh veliko bijelo prijestolje i Onoga što sjede na nj: pred licem njegovim pobježe zemlja i nebo; ni mjesta im se više ne nađe. I vidjeh mrtve, velike i male: stoje pred prijestoljem, a knjige se otvoriše. I otvori se jedna druga knjiga, knjiga života. I mrtvi bijahu suđeni po onome što stoji napisano u knjigama, po djelima svojim. More predade svoje mrtvace, a Smrti i Podzemlje svoje: i svaki bi suđen po djelima svojim!« (Iv 20, 11-13)

I sv. Pavao u svojim poslanicama Solunjanima (usp. 1 Sol 4, 13-18) i Korinćanima (usp. 1 Kor 15, 1-58) donosi govor o uskrsnuću. Rečenice iz Otkrivenja i Pavlovi poslanica donose i razrađuju poruku koju je sam Isus objavio. Kad su ga

⁷⁶ Usp. Isto, str. 302.-307.

⁷⁷ Usp. R. GUARDINI, *Posljednje stvari*, KS, Zagreb, 2002., str. 43.

saduceji, koji su nijekali uskrsnuće, pitali što će biti sa ženom koja je imala na zemlji, više muževa, on im odgovara da se u uskrsnuću niti žene niti udaju nego su kao anđeli na nebu (usp. Mt 22, 29-32). Objava nas uči da smrt nikako nije konačan kraj nego će čovjek nakon smrti na ovom svijetu uskrsnuti na novi život. U uskrsnuće Crkva vjeruje od samog početka i ono je očuvano kroz stoljeća i vjera se u uskrsnuće uspjela oduprijeti svim modernim nastojanjima da je ospore. Neki smatraju da nauk o uskrsnuću potječe iz starinskog shvaćanja tjelesnog života jer je tada čovjek mogao pojmiti život samo u tjelesnim okvirima.⁷⁸

Sada ćemo govoriti o učenju koje se protivilo svemu što je kršćanstvo donijelo, a to je gnostičko učenje. On se protivi svemu tjelesnom i tako stvara problem za pitanje besmrtnosti duše. Ako bi se samo o tome radilo ne bi nam bila potrebna Objava koja nam pomaže razjasniti stvari. Stoga je ovakvo učenje protivno našem iskustvu. Sv. Pavao već u poslanici Korinćanima (usp. 1 Kor 15, 12) postavlja problemsko pitanje, a ono se odnosi na to kako neki mogu nijekati uskrsnuće, a sam Krist je uskrsnuo? Oni koji niječu uskrsnuće, postojali su u srednjem vijeku, u novovjekovnom razdoblju i u današnjem suvremenom svijetu. Mnogi ne žele govoriti o uskrsnuću mrtvih jer im je to besmisleno. Budući da nam Bog u Objavi govori, čovjek se po Objavi susreće s novom stvarnošću. Važno za reći, u ovom kontekstu, jest to da se istinska Objava raspoznaje po svojoj nesvodljivosti na postojeće i moguće oblike svijeta jer ih ona, zapravo, razara. Kako bismo mogli kršćanski razmišljati i kako bismo mogli proniknuti u bit Objave, moramo ga promijeniti. Isusov zahtjev za obraćenjem ne obuhvaća samo volju nego i um. Za nas je ono zbiljsko što zamjećujemo oko sebe i u sebi, istinito je uobličenje takve stvarnosti u njezinu pojmu, a moguće je ono što je izvedivo sa stvarima ovoga svijeta. Mi moramo obratiti pažnju na ono što je kršćansko, tj. u kršćanskom smislu, a to je da se zbiljsko otkriva u Objavi, a da nam ono istinito pokazuje Božja Riječ i Duh Sveti. Kršćanstvo se ne bavi duhom nego se bavi čovjekom. Vjera u neuništivost duše dovodi do odricanja od povijesti i gubitka zemaljske egzistencije. Kršćanstvo nije metafizika nego je ono Božje svjedočenje o vlastitoj zbiljnosti i time kršćanstvo naviješta da je Bog zahvatio u zemaljsku stvarnost i da ju želi uvesti u novu dimenziju gdje se ništa ne gubi nego se zadobiva konačni smisao. Moramo navesti kako je čisto duhovna besmrtnost koja ne bi uključivala uskrsnuće tijela je irelevantna. Nadalje, u kršćanstvu se ne radi samo u ideji, niti samo o biću nego o čovjekovoj zbilji, njegovoj

⁷⁸ Usp. Isto, str. 43.-45.

odgovornosti i dostojanstvu, o čovjekovoj povijesti. Uskrsnuće tijela jamči očuvanje obilježja čovjekove osobnosti i povijesnosti i razgraničuje kršćansku egzistenciju prema prirodi i metafizici te mitu.⁷⁹

Temelj tjelesnog čovjekovog bitka jest Isus Krist. Uskrsnuće ne predstavlja neku novu fazu životnoga tijeka ili nekakvo preoblikovanje života nakon smrti nego je uskrsnuće odgovor na poziv suverenosti samoga Boga. Bog je od početka svijeta htio čovjeka kao čovjeka. No moramo navesti da je čovjek tjelesni organizam ukoliko postoji u djelokrugu uosobljena duha jer od njega poprima oblik i djelotvornost, koju sam po sebi, ne bi mogao imati i time tjelesnost postaje mjesto uprisutnjenja duha u povijesti sa dostojanstvom i odgovornošću. Uskrsnuće znači da duša ponovo zadobiva ulogu za koju je, po svojoj biti određena, a to je da oduhovljuje tijelo, tj. tek ga tada može oblikovati slobodno i učinkovito. Ono znači i da je obezdušena tvar ponovno prožeta duhom i postaje uosobljena tjelesnošću tj. čovjekovim tijelom koje ovdje više nije određeno prostorom i vremenom nego je u novom stanju, duhovno - »*pneumatskom*«, po riječima sv. Pavla. Mi ne znamo kakvo će naše tijelo biti nakon uskrsnuća, ali prema izjavama sv. Pavla (posebice poslanice Korinćanima, Rimljanima i Solunjanima) i Knjizi Otkrivenja (usp. Otk 21, 1), vidimo da bi se ono uklapalo u cjelinu spašenog svijeta. U Poslanici Rimljanima (usp. Rim 8, 18-23) sv. Pavao govori o spasonosnom ispunjenju milosti koja proizlazi iz čiste Božje slobode. Svijet doživljava ispunjenje u Božjoj milosti te u svijetu postoje pokazatelji da se Božje djelovanje ostvaruje u svijetu koji nije tuđi. Za razliku od biljaka i životinja, čovjekovo tijelo poprima univerzalno značenje i predstavlja samu bit tvarnosti. Postavlja se pitanje završava li se ovime razvojna crta čovjeka, a mi intuitivno osjećamo da se ovaj razvoj mora nastaviti jer sadašnje čovjekovo stanje nije konačno i to jer nisu iscrpljene sve mogućnosti koje tijelo nudi. Iz ovoga možemo zaključiti o stupnjevitosti razvoja tjelesnosti čovjeka. Tijelo čovjeka nije fiksno i konačno nego stalno nastaje. Ljudsko tijelo je određeno duhom i sa čovjekom se otvara nova stupnjevitost ostvarenja. Tijelo se intenzivira i oplemenjuje produbljivanjem unutrašnjeg života srca, uma i duha. Tijelo jednim svojim dijelom izrasta iz prirode, dok drugim dijelom izrasta iz duše, gdje se oblikuje smionošću duha i srca.

Na sve ove činjenice se nadovezuje i sv. Pavao svojim govorom o uskrsnuću iz Prve poslanice Korinćanima:

⁷⁹ Usp. Isto, str. 45.-48.

»Reći će netko: Kako uskršavaju mrtvi? I s kakvim li će tijelom doći? Bezumniče! Što siješ [na zemlji], ne oživljuje ako ne umre. I što siješ, ne siješ tijelo buduće, već golo zrno, pšenice - recimo- ili čega drugoga. A Bog mu daje tijelo kakvo hoće, i to svakom sjemenu svoje tijelo. (...) Prvi je čovjek, [Adam], od zemlje, zemljan; drugi čovjek, [Krist] – s neba, [nebeski]. Kakav je zemljani takvi su i zemljani, a kakav je nebeski takvi su i nebeski. I kao što smo [u sebi] nosili sliku zemljanoga, nosit ćemo [u sebi] i sliku nebeskoga.« (1 Kor 15, 35-49)

U ulomku iz poslanice Korinćanima možemo zapaziti da je istaknuta bit tjelesnoga. U Pavlovu govoru je ta tjelesnost raznovrsna, no ni takve raznovrsnosti nemaju kraja jer se sve nastavlja onkraj zemaljske stvarnosti, u sferi duhovnog i nebeskoga. Nadalje, kaže se da se između različitih oblika tjelesnosti nalazi, ponekad, jaz. On je na nekim mjestima nepremostiv, dok neki drugi oblici tvore životnu međuovisnost i predstavljaju faze neposrednog razvoja. Značajno je da se taj jaz potvrđuje umiranjem, kako to Pavao naziva. Sjeme treba utonuti u zemlju i tamo umrijeti, tj. razobličiti se. U čovjeku se nalaze dva oblika tjelesnosti i zemaljski i nebeski oblik s tim da je prvi oblik sjeme onog drugog oblika. I ova dva oblika razgraničuje smrt jer tijelo mora biti položeno u zemlju i tamo propasti jer tek tada će moći nastati novo, nebesko tijelo. Za čovječje se tijelo kaže da nakon smrti biva »probuđeno« na život i vlada Božja sloboda. Krist svojom snagom probuđuje čovjeka od smrti te ga oblikuje za novu, nebesku životnost. Novi stadij bitka izražava novost koja proizlazi iz Božjega suvereniteta tj. djelovanja Duha Svetoga koji je u svijet došao na Duhove i od tada vlada njime. Ovdje otkrivamo i novo naslijeđe. Zemaljski je čovjek poput svoga zemaljskog pretka Adama, ali onda dolazi nebeski Krist koji je uspostavio novo rodoslovlje svojim dolaskom i on ga sam uobličuje i oživotvoruje. U poslanici Rimljanima (usp. Rim 15, 20-26) se govori o obnovi čovjeka.

Potom se govori o tome da tijelo nije samo fiksiran protežni oblik nego da to tijelo posjeduje i povijesnost. Čovjekovo tijelo kroz povijest prolazi kroz mnoge oblike, i svaki taj oblik je cjelovit i kao takav je nenadomjestiv u cjelini njegova života. Čovjekovo je tijelo beskrajn zbroj oblika od kojih svaki mora biti sadržan u uskrsnulome tijelu i mora, tijelo kao takvo, imati i dimenziju vremena koje je podignuto u vječnosti i to tako da njegova sadašnjost sadrži vlastitu povijest dok njegovo apsolutno sada uključuje trenutke prošlosti. Ovo vrijedi i za razvitak tijela, ali i za čovjekove čine i doživljaje, od radosti do žalosti, od frustracija do oslobođenja. Sve ono

što je nedokučivo za dušu se izražava u tijelu i postaje njegovom bitnom sastavnicom. To je sve u njemu sačuvano te se nalazi u uskrsnulome tijelu. Stoga se može zaključiti da uskrsnuće tijela znači uskrsnuće cijeloga života sa svim dobrim i zlim stranama.⁸⁰

Nadalje, postavlja se pitanje i dokuda seže čovjekovo tijelo? Znamo da čovjekovo tijelo nije samo anatomski ograničena tjelesnost, nego je to i puno više. Ljudsko tijelo je nesagledivo u svome temeljnom značenju i ono je sadržaj čovjekove zemaljske egzistencije. Uskrsnuće u tom slučaju znači uskrisavanje ne samo čovjeka nego i njegove povijesti. To se ne događa vlastitom snagom nego na poziv Gospodina i njegova Duha. Naravno, čovjek će uskrsnuti na vlastito spasenje ili na vlastitu propast. Ako je čovjeku, nakon smrti, potrebno čišćenje, tu se podrazumijeva i čovjekovo tijelo. Ako se tijelo uskrisava tek na koncu vremena gdje postoji blaženstvo ili prokletstvo, kako će se ostvariti onda to pročišćenje tijela? Zanimljivo pitanje na koje ovdje ne nalazimo odgovora, ali postoje načini preko kojih možemo doći do odgovora. Prvo što znamo jest da duša i tijelo nisu razgraničene cjeline jer duhovna duša izgrađuje neprestano tijelo te ono što se naziva tijelo u svakom trenutku čini jedinstvo s dušom. Duša, kao i tijelo, ne živi sama nego se ostvaruje po tijelu i u tijelu čak do te mjere da se smije dvojiti je li u čovjeku uopće moguće »čisto duhovni čin« ili bi trebali govoriti o duhovno-tjelesnim činima? Nadalje, životnost duše određuje oblik i sudbinu tijela. Kad se duša, u času smrti, odjeljuje od tijela, ne znači da odbacuje tjelesnost. Duša je bitna forma tijela, ona pokreće tjelesne aktivnosti, u tijelu se ostvaruje te se ovdje nadovezuje uskrsnuće mrtvih. Snaga duše o uskrsnuću tijela dobiva od Boga mogućnost da si izgradi tijelo u skladu sa svojom istinom. Moramo također zapaziti da novo tijelo ne nastaje iznenada. Opet se nadovezujemo na poslanicu Rimljanima i posebno se osvrćemo ovdje na šesto, sedmo i osmo poglavlje poslanice koja kaže da otajstvo umiranja i uskrsnuća započinje u ovome životu. Započevši sa krštenjem pa svim ostalim čovjekovim činima i doživljajima, uvijek se ostvaruje umiranje staroga i uskrsnuće novoga čovjeka.⁸¹

⁸⁰ Usp. Isto, str. 48.-55.

⁸¹ Usp. Isto, str. 55.-57.

2.4. Uskrsnuće u religijama

Pojam uskrsnuća nije isključivo samo kršćanska baština. I druge religije govore o uskrsnuću. Na svoj način i budističke i hinduističke religije imaju ideju uskrsnuća u svojim reinkarnacijama ili egzistenciji u nirvani. Osim u velikim religijama, ideja se uskrsnuća uviđa i u iranskoj religiji. I kod njih se navodi da će nakon uskrsnuća mrtvih biti posljednji i opći sud za sve ljude. Također se uskrsnuće spominje i u parsizmu. Kaže se da duše umrlih ostaju na nebu ili u paklu sve do uskrsnuća svih ljudi jer tada dolazi do svjetskog suda te vladavine Ormazde nad obnovljenim svijetom. Pojam uskrsnuća nije bio nepoznanica ni egipatskoj religiji jer se u pučkim predajama Egipta vjerovalo da faraon nakon smrti ponovno oživljava. Budući da su Egipćani smatrali tijelo bitnim elementom pristupali su balzamiranju tijela jer se za njih život poslije smrti može ostvariti samo fizičkim uskrsnućem tijela. Osim ovih religija, navest ćemo dvije velike religije u kojima se snažno artikuliralo uskrsnuće mrtvih, a radi se o islamu i o židovstvu.⁸²

Ideja uskrsnuća je recipirana na svoj način i u islamskoj religiji. Njihova teozofska teologija gdje se posebice ističe sufizam slikovito predstavlja činjenicu uskrsnuća. Poslanik Muhamed je od svojih podanika tražio da vjeruju u Sudnji dan. Čovjek će biti ožvijen nakon smrti te će mu Allah suditi za ono što je radio u zemaljskom životu. Ovaj će se svijet srušiti prema Allahovoj naredbi i nakon nekog vremena Allah će ponovno vratiti njih u život. Vodeći se Kur'anom, uvidamo da je za njih najvažnija mogućnost vidjeti Allaha. Za njih to predstavlja najvišu i istinsku nagradu, a to se odnosi samo na one koji su sposobni shvatiti apstraktne pojmove o onome svijetu.⁸³ I prema islamskom učenju, čovjek se sastoji od tijela te finijeg materijalnog dijela duše. Postavlja se rasprava o tome hoće li uskrsnuti samo tijelo ili čitav čovjek. Odgovor na ovo pitanje glasi da uskrisava čitav čovjek, no razlika između islama i kršćanstva jest u tome što Kur'an govori o sličnom tijelu a ne istom. Tome je razlog što prekogrobni život nije isti onom zemaljskom pa mora postajati i drugačije tijelo.⁸⁴

⁸² Usp. T. IVANČIĆ, *Reinkarnacija i uskrsnuće*, str. 48.-49.

⁸³ Usp. M. HAMIDULLAH, *Uvod u islam*, Međunarodna zajednica za pomoć muslimanima Bosne i Hercegovine, Zagreb, 1993., str. 61.-63.

⁸⁴ Usp. T. IVANČIĆ, *Reinkarnacija i uskrsnuće*, str. 50.

Govor o uskrsnuću u židovstvu je vrlo naglašen. Činjenica je da starozavjetna antropologija ne poznaje radikalni monizam ni radikalni dualizam duša-tijelo nego čovjeka shvaća kao onoga koji sudjeluje u različitim sferama života i smrti. Neki izričaji koji spominju oživljavanja na novi život i uskrsnuće se mogu uvidjeti u kontekstu rođenja, iscjeljenja ili političke konstitucije naroda. Iako u Starom zavjetu nema puno tekstova s izričitim govorom o uskrsnuću ono je izraženo u brojnim situacijama. Kada spominjemo određene izričaje, uviđamo da je teško razlikovati staru biblijsku tradiciju od grčke tradicije. Razlika među njima je bila u tome što su izraelske zajednice bile pod utjecajem grčke antropologije pa su preuzele i razlikovanje duše od tijela i prihvaćaju besmrtnost duše, ali ne govore izričito o uskrsnuću tijela. Staroizraelsko-hebrejska tradicija čovjeka gleda u cjelini i u svim kontekstima misli na uskrsnuće kao uvjet vječnog života. Zbog toga je jako teško odvojiti jednu tradiciju od druge tradicije. Nasuprot svim ovim tradicijama, javlja se farizejsko-rabinska tradicija koja vjeru u uskrsnuće predstavlja kao dio u židovskoj eshatologiji. Prema toj tradiciji, svi Izraelci imaju udjela u budućem svijetu osim onih koji niječu vjeru u uskrsnuće. Oni smatraju da se takva vjera može potvrditi autoritetom Tore ili nekih drugih biblijskih spisa. Rabini su sporazumnim dogovorom držali uskrsnuće kao stvarnost, no diskutirali su i o načinima tog uskrsnuća te smatraju da se ono tiče samo Izraela. Drugi koji su se također bavili ovom tematikom, smatraju da će uskrsnuti samo pravednici izraelskog naroda, dok treći navode da će pravednici iz svih naroda jednom oživjeti. Kad se raspravlja o uskrsnuću tijela i duše, rabini zastupaju mišljenje da će se to dogoditi čitavom čovjeku jer je čovjek integralna osoba te je kao takva odlučivala o svojoj budućnosti. Nadalje se raspravljalo o pokojnicima i postavljala su se pitanja o tome hoće li pokojnici uskrsnuti sa svojim nemoćima i bolestima ili će ponovno biti savršeni? Hoće li biti u svom smrtnom tijelu ili bez njega? Slika o neraspadljivosti nijedne kosti želi izreći da se radi o identitetu između osobe u zemaljskom životu i životu poslije smrti te osobe u grobu i poslije uskrsnuća. Osim navedenog u židovstvu se javlja i mišljenje o nekom međustanju duše te jedni smatraju da duša odmah nakon smrti dolazi na sud i da je posljednji sud čeka u šeolu, dok drugi smatraju da je duša imala preegzistenciju da se nakon uskrsnuća vraća u svoju izvornu egzistenciju.⁸⁵

⁸⁵ Usp. Isto, str. 51.-53.

2.5. Osvrt

Uskrsnuće je temelj kršćanske vjere. Isusovo je uskrsnuće eshatološko-transcendentalni događaj i kao takav ne pripada ovome našem kategorijalnom svijetu. Nadilazi naše iskustvo. Govoreći o uskrsnuću u Starom zavjetu i u Novom zavjetu, uočavamo da u Starom zavjetu nema sustavnog učenja o uskrsnuću, no iako nema sustavnog učenja, ipak nas priprema na temu uskrsnuća koju nalazimo kroz cijeli Novi zavjet. Kako nam je prikazano kroz novozavjetne spise, Isusovo je uskrsnuće shvaćeno kao novo stvaranje i ono nas oslobađa smrti. Isusovim uskrsnućem nam je prikazana i Božja ljubav te Njegova pravednost kao bezuvjetna milost prema nepravednima i bezbožnima. Sv. Pavao i Isusov ljubljani učenik Ivan, su se bavili tematikom Isusova uskrsnuća i razvili svoju eshatologiju. Sv. Pavao svoj govor o uskrsnuću napose ističe u poslanici Korinćanima gdje objašnjava nevjernim Korinćanima važnost Kristova uskrsnuća za njihov život. (usp. 1 Kor 15, 14-20). Božja Riječ nam jamči uskrsnuće po našem Gospodinu Isusu Kristu, a takvu nadu u spasenje ističe i Pavao u svojoj pjesmi pobjede (usp. 1 Kor 15, 55). Nadalje, osim govora o uskrsnuću u Svetom pismu, osvrnuli smo se i na pojam uskrsnuća u otačkom učenju gdje nailazimo na one koji niječu uskrsnuće, no s vremenom i pojavom Tertulijana i sv. Justina, prihvaća se uskrsnuće čitava čovjeka. S obzirom na temu da uskrsnava čitav čovjek, također bavimo se i tom temom te se osvrćemo najviše na sv. Pavla i njegov govor o uskrsnuću. On u svojim poslanicama potvrđuje da ćemo uskrsnuti s Kristom jer smo i kršteni u Njegovu uskrsnuću.

Pojam uskrsnuća postoji i u drugim religijama. U tom kontekstu smo obradili i temu uskrsnuća u islamu i u židovstvu. Islam vjeruje u uskrsnuće, no kod njega nakon uskrsnuća, čovjek dobiva drugačije tijelo koje nije nalik zemaljskom tijelu. Iz toga razloga kod njih prekogrobni život nije isti ovozemaljskom, pa stoga mora postajati i drugačije tijelo. Za razliku od islama kod židovstva postoje dvije struje koje usmjeravaju vjeru u uskrsnuće. To su bili saduceji koji niječu vjeru u uskrsnuće te farizeji koji ju prihvaćaju. Osim ovih dviju struja, u židovstvu se javlja misao o međustanju koja smatra da duše dolaze na sud te da posljednji sud čekaju u šeolu, a javlja se i misao o tome da se duša nakon uskrsnuća vraća u svoju prvobitnost. Stoga uočavamo da u židovstvu nema, kao što sam već spomenula, sustavnog učenja o uskrsnuću. S Isusovim je uskrsnućem došao kraj staroga svijeta, a započeo je novi svijet. Tjelesnost nije razorena nego se preobrazila u uskrsnuće. Isusovim se

uskrsnućem označava spasenje istovremeno, a i konačno te mi našu vjeru u uskrsnuće mrtvih dobivamo iz vjere u Isusovo uskrsnuće.

»Stog` mi se raduje srce i kliče duša, i tijelo mi spokojno počiva.
Jer mi nećeš ostavit` dušu u Podzemlju ni dati da pravednik tvoj truleži ugleda.
Pokazat ćeš mi stazu u život, puninu radosti pred licem svojim, sebi zdesna blaženstvo vječno.« (Ps 16, 9-11)

3. SLIČNOSTI I RAZLIKE USKRSNUĆA I REINKARNACIJE

Uskrsnuće ili reinkarnacija? Ovo pitanje u današnjem svijetu među mnoge suvremenike, kršćane i nekršćane unosi nemir i to iz nekoliko razloga. Prvi razlog koji spominjemo jest taj da se uskrsnuće i reinkarnacija ne mogu dovesti u nikakav suodnos jer se radi o dva različita shvaćanja egzistencije. Drugi razlog jest upotreba veznika »ili« jer čak i neki kršćani smatraju da se vjera u uskrsnuće može pomiriti s vjerom u reinkarnaciju. U istraživanjima koja su se provodila na temelju pitanja o vjerovanju u reinkarnaciju te u uskrsnuće, možemo zaključiti da su ona reinkarnaciju označila kao jednu od izazovnih tema današnjeg društva i napose izazov koji sve više vjeru u uskrsnuće stavlja po strani te ona postaje apstraktna za suvremenog čovjeka koji je postao navezan na materijalno i ovozemaljsko te mu na taj način reinkarnacija pruža sigurnost da će se vratiti ponovno na zemlju (u bilo kojem obliku).⁸⁶

Danas zbog razočarenja koja su doživjeli, ljudi se sve više okreću istočnjačkim načinima meditacije jer se osjeća bespomoćnim u današnjem svijetu. Prije nego li započnemo govor o prividnim sličnostima, moramo uvidjeti da je ideja reinkarnacije nastala na sličnom tlu kao i eshatološke istine kršćanske vjere. Kao i kod uskrsnuća, njezina čežnja je usmjerena ka neprolaznosti života. Ističe se želja za pravdom te pitanja odakle dolazimo i kamo idemo? U to sve je ugrađena i svijest da je čovjeku potrebno čišćenje radi postizanja savršenstva.⁸⁷

3.1. Reinkarnacija i uskrsnuće – prividne sličnosti i bitne razlike

Za početak si postavljamo pitanje kako bismo mogli usporediti temeljne istine uskrsnuća tj. kršćanske eshatologije i reinkarnacije? Prvo što navodimo jest to da se pojam vremena kao i pojam povijesti može naći kako u vjeri u uskrsnuće tako i u vjeri u reinkarnaciju. Vrijeme i povijest postaju jedno od temeljnih načela kojima se na kraju odlučuje o prihvaćanju uskrsnuća ili reinkarnacije kao onoga što će biti konačno rješenje za ljudsku egzistenciju. Kada se raspravlja o uskrsnuću i reinkarnaciji, najviše pažnje trebamo usmjeriti k problemu vremena. Postoje dva različita shvaćanja vremena koja stoje jedan nasuprot drugome. Na jednoj strani se nalazi dionizijski nadahnut

⁸⁶ Usp. Ž. TANJIĆ, Uskrsnuće ili reinkarnacija, u: *Lađa* 1(2007.), str. 46.-49., ovdje str. 46.

⁸⁷ Usp. A. SCHNEIDER, Razmišljanje o čistilištu i reinkarnaciji, u: M. NIKIĆ (ur.), *Reinkarnacija i/ili uskrsnuće*, str. 160.-167., ovdje str. 162.

koncept vremena Friedricha Nietzschea koji je bio promicatelj ovakvog poimanja vremena. Dionizijski koncept vremena nam govori o vremenu bez kraja, o vječnosti vremena. Nasuprot ovakvom poimanju vremena stoji biblijsko-apokaliptičko poimanje ograničenog vremena. Takvo ograničeno vrijeme ne znači relativizaciju vremena i povijesti nego ono označava ideju povratka biblijskom shvaćanju vremena i povijesti gdje Bog djeluje na poseban način te spašava ljude i na kraju povijesti ispunjava svoje obećanje. S obzirom da se u Bibliji govori o povijesti u kojoj Bog djeluje, kršćani koji su subaštinci starozavjetne baštine mogu govoriti o povijesti spasenja ili o spasenju koje se ostvaruje već sada u povijesti čovječanstva što nam donosi zaključak da je u Bibliji najvažnije načelo milosti, a potvrda te milosti je uskrsnuće. Uskrsnuće je Božji temeljiti zahvat u vrijeme i povijest koji čovjeku daje doživljaj slobode i ispunjenje svih njegovih težnji te mu omogućuje već sada djelomično iskusiti zajedništvo s Bogom. Značajka koja obilježava biblijsko shvaćanje vremena se izražava tvrdnjom da se u Bibliji vrijeme i povijest shvaćaju pravocrtno, a ne kružno. Povijest je jednokratna i posebno je mjesto Božje objave. Stoga, posljedica koja se rađa iz ovakvog tumačenja vremena jest ta da je život jednokratna i neponovljiv i ono što je čovjek učinio u zemaljskom životu, ostaje s njim i u vječnosti. Razlika kod reinkarnacije je u tome što se ona može shvatiti samo u kružnom poimanju vremena i povijesti, što znači da se čovjek može vratiti nakon osobne smrti, utjeloviti se u novo tijelo i ponovno živjeti neki novi život.⁸⁸

Drugi problem koji stvara razliku između reinkarnacije i uskrsnuća jest problem identiteta i jedinstva ljudske osobe. Reinkarnacija naučava mnogostrukost utjelovljenja i života gdje se u svakom novom rađanju duša sjedinjuje s novim tijelom. Budući da svaka nova reinkarnacija znači i novi život, dolazimo do zaključka da se tu radi o ontološkom dualizmu koji kaže da se čovjek sastoji od dvije sastavnice koje su međusobno različite (tijelo predstavlja materijalni čimbenik dok je duša onaj duhovni te se oni moraju rastati u smrti). Predstavnicima zapadnih struja koji govore o reinkarnaciji govore i o kontinuitetu osobe u novim utjelovljenjima i o njihovom neprestanom identitetu. Ovakvo učenje potvrđuju i tzv. *deja vu* iskustva kojima se čovjek nekada sjeća svoga prethodnog života. Ovakvo iskustvo nemaju svi te ukoliko dobiju novi život, on ih ostavlja u neznanju. Za razliku od ovoga učenja reinkarnacije, kod eshatologije se govori o kontinuitetu i jedinstvu ljudske osobe. Iako eshatologija i

⁸⁸ Usp. L. NEMET, *Kršćanska eshatologija*, str. 120.-122.

antropologija govore o besmrtnosti duše i čovjekovu raspadanju nakon smrti. To nije dokaz da one govore o ontološkom dualizmu kako stoji u reinkarnaciji. Iz razloga da se ne bi zaključilo kako ipak katolička eshatologija naučava ontološki dualizam, danas se za govor o besmrtnosti duše upotrebljava naziv »relacijska« ili »dijaloška« narav besmrtnosti duše i čovjeka. Besmrtnost duše izražava činjenicu da ukoliko u trenutku smrti umire cijeli čovjek, ipak Bog na neshvatljiv način za čovjeka, spašava njegov identitet i nije riječ samo o čovjekovim duhovnim nego se radi i o tjelesnim značajkama.⁸⁹

Slično kao vjerovanje u reinkarnaciju, tako i vjera u uskrsnuće ima probleme. Prvi problem na koji nailazimo se tiče pitanja ranokršćanske zajednice i načina na koji je ona spoznala da je Isus uskrsnuo? Budući da nam novozavjetni tekstovi ne opisuju sam događaj Kristova uskrsnuća, možemo uočiti da su se apostoli i ostali Isusovi učenici, po Isusovim ukazanjima, uvjerali da nije ostao u grobu nego da ga je Bog iz groba uskrisio. Time uskrsnuće postaje novo stvaranje koje se spoznaje iz učinaka, slično kao što je to bilo i prvo Božje stvaranje svijeta koje se dokazuje u postojanju svijeta. Vjeru prvih učenika dijele svi oni koji su prihvatili njihovo svjedočenje i povjerovali na njihovu riječ. Možemo također reći da je s antropološkog gledišta uskrsnuće ono najbolje za čovjekovu psihosomatsku stvarnost te najbolje odgovara njegovoj težnji za osobnim životom nakon smrti. Osim ovih problema, vjera u uskrsnuće se susreće i s problemom identiteta čovjeka prije i nakon smrti. Uskrsnuće se tada oslanja na Boga i njegovu stvaralačku vjernost pa iz toga razloga neki teolozi radije govore o stvarnoj smrti čitava čovjeka i o uskrsnuću kao novom stvaranju cijele osobe.⁹⁰

3.2. Ideja reinkarnacije i čistilište

Govoreći o čistilištu pretpostavljamo da između čovjekove osobne smrti i konačnog eshatološkog svršetka postoji neko »međurazdoblje«. Pojam međurazdoblja nam otvara mnoga pitanja, primjerice je li to neko dulje vrijeme ili je samo jedan trenutak? Postoje dva problema vezana za poimanje čistilišta. Prvi problem je vezan za

⁸⁹ Usp. Isto, str. 123.-124.

⁹⁰ Usp. R. ŠVRLJUGA, Vjera u uskrsnuće pred izazovom vjerovanja u reinkarnaciju, u: *Spectrum* 3-4 (2009.), str. 93.-103., ovdje str. 101. Također, o tome više u: Usp. T. IVANČIĆ, Porast vjere u reinkarnaciju – izazov vjeri u uskrsnuće, u: *Bogoslovska smotra* 68 (1997.) 2-3, str. 251.-267., napose str. 264.-265.

pitanje vremena jer se ne zna postoji li kakvo vrijeme poslije smrti, a ako postoji ne zna se kakvo je. Drugi problem nas dovodi do pitanja tko ili što je subjekt očišćenja u međurazdoblju. Pitanje koje je mučilo mnoge teologe je hoće li samo besmrtna duša biti izložena procesu čišćenja u čistilištu.⁹¹ Temeljni vidovi reinkarnacije traže odgovor i paralelu u istini čistilišta. Ovdje navodimo negativni vid reinkarnacije koji kaže da čovjek prolazi kroz različite živote kako bi okajao svoje grijeha dok pozitivan vid navodi da time ostvaruje svoju evoluciju kojom dolazi do savršenstva.⁹²

Ono što na samom početku uviđamo jest to da suvremena teologija, na temelju primjera čistilišta želi sve eshatološke teme artikulirati kao teologiju nade. Moramo imati na umu da čistilište nije neko međurazdoblje između neba i pakla nego je ono dio ostvarenja čovjekova temeljna zvanja, a to znači biti s Bogom. Onoga koji je u čistilištu, Bog je prihvatio u vječno spasenje, ali je upitno koliko je i kakvo njegovo zajedništvo s Bogom. Međustanje se nalazi između smrti i konačnog ulaska u vječnu sreću ili raj. Nadalje, govoreći o čistilištu moramo prihvatiti dvije istine. Prva nam govori o tome da poslije smrti postoji nešto, jer da ne postoji nešto, uzaludno bi bilo govoriti o čistilištu. Druga istina nam donosi činjenicu da su preminuli i poslije smrti dio opće stvarnosti. I u čistilište idu oni u stanju malog grijeha, kako naučava Drugi sabor u Lyonu te poslije završnog očišćenja duše idu u raj gdje imaju dar vječnog gledanja Boga ili tzv. *visio beatifica*. U katoličkoj teologiji postoje tri izvora učenja o čistilištu, a to su konkretni biblijski navodi odnosno svetopisamska logika opraštanja grijeha odnosno čišćenja i nakon smrti, praksa molitve za pokojne te treći izvor koji nalazimo u Božjoj svetosti kojemu je posljedica da samo sveti ljudi mogu pred Njegovo lice.⁹³ Čistilište nam predstavlja i izraz nade jer se čovjek smije nadati da će nakon smrti biti oslobođen grijeha koji se nalazi unutar čovjeka te da će, iako je obilježen nesavršenostima, ipak biti ono što je i trebao biti.

Crkveni Oci govoreći o pojmu čistilišta ili očišćenja uzimaju tekst iz Starog zavjeta. On im služi kao potvrda potrebe čišćenja za umrle kršćane. Tekst govori o logici čišćenja nakon smrti te povezanosti živih s mrtvima. Radi se o Drugoj knjizi o Makabejcima (usp. 2 Mak 12, 42-45) gdje se ukazuje na molitvu i žrtve za pale vojnike u bitci sa helenistima, no iz toga se teksta ne može zaključiti da izraelski narod u svojoj

⁹¹ Usp. L. NEMET, *Kršćanska eshatologija*, str. 83.-84.

⁹² Usp. A. SCHNEIDER, *Razmišljanje o čistilištu i reinkarnaciji*, str. 162.

⁹³ Usp. L. NEMET, *Kršćanska eshatologija*, str. 85.-86.

vjeri ima nekakvo mjesto koje bi služilo za očišćenje. Sa današnjeg gledišta, ovaj tekst nam govori o mogućnosti djelovanja onih koji još žive na ulazak u nebo onih koji su preminuli te o logici čišćenja nakon smrti. Ovaj tekst je Origen upotrebljavao za dokaz nauka o čistilištu i kao potvrdu da će se na Sudnji dan pravednici spasiti iz vječne vatre muka i poteškoća. Nadalje, sjećanje na mrtve se u Starom zavjetu susreće i u Knjizi Sirahovoj (usp. Sir 7, 33) te u Knjizi Tobijinoj (usp. Tob 4, 17), ali u Novom zavjetu se javlja tekst koji predstavlja klasično učenje o čistilištu, a nalazi se u Prvoj poslanici Korinćanima (usp. 1 Kor 3, 12-15). Temeljeći se na tome što se u reinkarnaciji navodi mnoštvo novih rađanja koja se smatraju čišćenjima, postavlja se pitanje o tome može li se onda reinkarnaciju uvrstiti u slike kršćanske nade u uskrsnuće. Ovdje se ne radi o tome da reinkarnacija zauzme mjesto uskrsnuća nego se postavlja pitanje je li dovršenje, koje započinje uskrsnućem, nužno pretpostavljalo jedincatu zemaljsku egzistenciju ili se može do uskrsnuća i konačnog dovršenja doći kroz više životnih prolaza. Na ovo pitanje odgovori su bili različiti te su oni koji su zastupali reinkarnaciju odgovorili pozitivno (teolozi iz antropozofičnih zajednica, Emil Bock i Rudolf Frieling) dok su kršćanski teolozi to odlučno odbili.⁹⁴

Ideja reinkarnacije i učenje o čistilištu zbog sadržaja i logike na kojoj počivaju, mogu imati samo prividne sličnosti i u konačnici se radi o nespojivim sadržajima. Negativan aspekt reinkarnacije je taj što čovjek prolazi kroz različite živote da bi okajao ili očistio grešnu baštinu iz prijašnjih života, a pozitivno u ovome je to što se čovjek uspinje konačnom savršenstvu. Zato je konačni cilj svakog karmičkog procesa i patnje koju on izaziva upravo promjena svijesti, promjena ponašanja te načina života. Paralelu negativnom vidiku reinkarnacije su donijeli zapadni Oci, Ciprijan i Tertulijan. Za razliku od njih, Klement Aleksandrijski je razvio viziju čovjekova puta od početka do konačnog savršenstva u Bogu. On slikom o vatri koja čisti i odgaja donosi prikaz čovjekovog duhovnog čišćenja, njegova suobličavanja s Bogom i sjedinjenja s Njim. U spisima crkvenih Otaca nalazimo i dva bitna elementa učenja o čistilištu. Prvi element je pokora. Crkva je shvatila da se pokora može nastaviti i nakon smrti. U času smrti se čovjek opredijelio za Boga, ušao u Božju milost, no time nije postigao konačnu zrelost jer se čitav čovjek mora identificirati sa svojom temeljnom odlukom. Drugi element koji je bitan dio učenja o čistilištu je zajedništvo. Čovjek je od početka pa do kraja u

⁹⁴ Usp. A. TAMARUT, Katolička eshatologija u svjetlu postmoderne, u: *Bogoslovska smotra* 73 (2003.)1, str. 101.-121., ovdje str. 116.-117.

zajednici te i nakon smrti mora pomagati svojim bližnjima pa iz toga proizlazi da čovjek i u čistilištu svjedoči svoju društvenu narav.⁹⁵

Susret s Kristom će čovjeka očistiti, preobraziti i suobličiti Njegovom slavnom tijelu. U susretu s Bogom dogodit će se da će čovjek spoznati, po prvi puta, istinu o samom sebi i o Bogu i zaprepastit će se pred spoznajom vlastite bezdušnosti i sebičnosti te će mu takva spoznaja poput vatre propaliti čitavo biće. Stoga čistilište doživljavamo kao osobno zbivanje jer njegova vatra gori u čovjekovom srcu. Ovaj svijet, na nama nedokučivi način, sudjeluje u procesu našeg suda i našeg čišćenja. Čistilište nije zatvor u kojemu čovjek treba odraditi nametnutu kaznu nego ono predstavlja dozrijevanje i preobrazbu čovjeka kako bi postao sposoban za jedinstvo s Kristom i svim svetima. Zaključiti možemo da se u reinkarnaciji čišćenje poima samo kao nešto prolazno i ne dotiče čovjeka u potpunosti. Smatra se da se čovjek čisti tako što prelazi iz jednog tijela u drugo, a potrebno je čišćenje i duha i tijela.⁹⁶

3.3. Stav crkvenog Učiteljstva prema reinkarnaciji

Govor o reinkarnaciji u zapadnom svijetu započinje pred kraj prošlog stoljeća te početkom našeg stoljeća. Nalazi se u raznim teozofskim, antropozofskim učenjima. Crkveno učiteljstvo se nekoliko puta očitovalo o reinkarnacijskim vjerovanjima i učenjima. Prvi puta je to bilo 1919. godine, u djelu *Odgovor glede teozofskih vjerovanja* gdje je Kongregacija Svetog Oficija, na pitanje je li dopušteno sudjelovati na sastancima teozofskih udruga, jednostavno niječno odgovorila. Drugi puta se crkveno Učiteljstvo očitovalo za vrijeme Drugog Vatikanskog sabora u dogmatskoj konstituciji o Crkvi u svijetu *Lumen Gentium* gdje nalazimo:

»Budući, pak, da ne znamo ni dana ni časa, treba kako opominje Gospodin, da ustrajno bdijemo da svršivši jedini tok našega zemaljskog života (usp. Heb 9, 27) zaslužimo s njim ući na svadbu i ubrojiti se među blagoslovljene (usp. Mt 25, 31-46)...«⁹⁷

Treći put se očituju u *Katekizmu Katoličke Crkve* gdje se samo jednom rečenicom spominje reinkarnacija u kontekstu tumačenja kršćanskog značenja smrti.

⁹⁵ Usp. A. SCHNEIDER, Razmišljanje o čistilištu i reinkarnaciji, str. 161.-165, ovdje. 162.-163.

⁹⁶ Usp. Isto, str. 164-166.

⁹⁷ LG 48.

»Smrt je svršetak čovjekova zemaljskog hodočašća, svršetak vremena milosti i milosrđa koje mu Gospodin pruža da ostvari svoj ovozemni život prema Božjem nacrtu i da odredi svoju konačnu sudbinu. Kada završi „jedini tijek našeg zemaljskog života“, više se nećemo vratiti da živimo druge zemaljske živote. Ljudi samo jednom umiru (Hebr 9, 27). Poslije smrti nema „ponovnog rađanja“ („reinkarnacije“).«⁹⁸

Iz navedenog citata uočavamo da Katekizam, kao i II. vatikanski koncil potvrđuju jednokratnost odnosno jedincatost ljudskog života. Smrt je kraj našega putovanja, zapečaćuje našu osobnu povijest te ne postoji mogućnost popravka niti ponovnog početka.

Posljednji govor o reinkarnaciji crkvenog Učiteljstva se nalazi u apostolskom pismu *Tertio millennio adveniente*, Ivana Pavla II. Papa u dokumentu naučava jedinstvenost ljudskog života na ovoj zemlji.

»Govoreći o rođenju Sina Božjega, sv. Pavao ga smješta u „puninu vremena“ (usp. Gal 4, 4). Uistinu vrijeme se ispunilo zbog toga što je Bog Utjelovljenjem sišao u ljudsku povijest. Vječnost je ušla u vrijeme: koje je „ispunjenje“ veće od ovoga? Koje bi drugo „ispunjenje“ bilo moguće? Netko je mislio na određene tajanstvene kozmičke ciklone, u kojima bi se povijest svemira, i na poseban način povijest čovjeka, stalno ponavljala. Čovjek se podiže iz zemlje i u zemlju se vraća (usp. Post 3, 19): ta je činjenica neposredno očita. Ali u čovjeku je neugasiva čežnja da zauvijek živi. Kako razmišljati na neko preživljavanje s onu stranu smrti? Neki su zamislili različite oblike reinkarnacije: ovisno o tome kako je tko živio za vrijeme prethodnog života, našao bi se u iskušenju novoga slavnijeg ili poniznijeg života, sve do konačnog očišćenja. Ovo vjerovanje, jako ukorijenjeno u nekim istočnjačkim religijama, pokazuje između ostalog da se čovjek ne namjerava prepustiti neopozivosti smrti.[...]«⁹⁹

»U kršćanstvu vrijeme ima temeljno značenje. Unutar njega biva stvoren svijet, u njemu se odvija povijest spasenja, koja ima svoj vrhunac u „punini vremena“ Utjelovljenja i svoj cilj u slavnom ponovnom dolasku Sina Božjega na kraju vremena. U Isusu Kristu, utjelovljenoj Riječi, vrijeme postaje neka dimenzija Boga, koji je sam sebi vječan. Dolaskom Krista započinju „posljednja vremena“ (usp. Heb 1, 2), „posljednji čas“ (usp. Iv 2, 18), započinje vrijeme Crkve koje će trajati do Paruzije.[...]«¹⁰⁰

Osim ovih djela, treba spomenuti i Dokument Međunarodne teološke komisije *O nekim suvremenim pitanjima eshatologije* koji donosi cijelu točku posvećenu

⁹⁸ KKC 1013.

⁹⁹ IVAN PAVAO II., *Nadolaskom trećeg tisućljeća*, br. 9.

¹⁰⁰ Isto, br. 10.

reinkarnaciji. Najprije predstavljaju cijelu problematiku te na kraju navodi neke dijelove katoličke teologije koji nisu suglasni s tim vjerovanjima.¹⁰¹

»Što se pak eshatologije tiče, nauk o reinkarnaciji niječe mogućnost vječne propasti kao i samu ideju uskrsnuća tijela [...]«.¹⁰²

Na kraju trebamo napomenuti da Katolička Crkva nije nikada službeno osudila reinkarnaciju ili neka reinkarnacijska vjerovanja jer ona kao takva nikada nije niti bila raspravom na nekom crkvenom Saboru niti je bila dio katoličke tradicije ili dogmatske istine. Reinkarnacija se predstavlja kao izvankršćanska ideja koja s vremena na vrijeme dolazi u dodir s kršćanstvom.¹⁰³

3.4. Osvrt

Glavni problem ovog dijela nalazi se u prividnim sličnostima i radikalnim razlikama između pojma uskrsnuća i pojma reinkarnacije. Danas se ljudi okreću reinkarnaciji zbog nekih razočaranja u životu i na temelju prividnih sličnosti koje donosi pojam reinkarnacije počinju prihvaćati vjeru u njezino učenje. Reinkarnacija zagovara kružno poimanje vremena u kojem se nakon smrti vraća ponovno u zemaljski život, u drugom tijelu, jer na taj način se okajavaju grijesi koji se počine u prethodnom životu dok se kod uskrsnuća spominje linearno vrijeme što znači neprolaznost života i uskrsnućem se pripremamo za vječni život s Kristom u jedinstvu. Nakon što smo obradili temu prividnih sličnosti i radikalnih razlika, nastavili smo govoriti o reinkarnaciji i o čistilištu. Donijeli smo učenje o čistilištu u Svetom pismu. Također smo spomenuli i razlike u čišćenju u reinkarnaciji i u čišćenju u kršćanstvu tj. čistilištu. Zadnje poglavlje u trećem dijelu jest stav crkvenog Učiteljstva prema reinkarnaciji. Ovdje smo iznijeli djela koja se bave pitanjem reinkarnacije te smo donijeli i dijelove istih. Zaključno možemo reći da se reinkarnacija predstavlja samo kao vjera, ali ona rijetko što uspijeva riješiti. Ne može čovjek koji je počinio zlo izbrisati učinjeno samo ako se ponovno rodi. Budući da čovjek svojom smrću dolazi do granica zemaljskog života, zaključujemo da nema više nikakve mogućnosti razvoja pa stoga uviđamo i da

¹⁰¹ O tome vidi više u: L. NEMET, *Eshatologija i pojam reinkarnacije u katoličkoj teologiji XX. stoljeća*, u: M. NIKIĆ (ur.), *Reinkarnacija i/ili uskrsnuće*, str. 198.-211., ovdje str. 202.-205.

¹⁰² Usp. INTERNATIONAL THEOLOGICAL COMMISSION, *Some current questions in eschatology*, Vatican, 1992., br. 2.

¹⁰³ Usp. L. NEMET, *Kršćanska eshatologija*, str. 119.-120.

reinkarnacija ne uspostavlja mogućnost razvoja. Čovjek nakon smrti ulazi u vječni život kako bi se mogao bezgranično razvijati. Iz toga razloga trebamo naglašavati da je ovaj život važan te da postoji nebo i čistilište u kojemu se čistimo od grijeha počinjenih u životu te se na taj način pripremamo za ulazak u slavu Božju gdje ćemo biti u zajedništvu s Kristom.

ZAKLJUČAK

Današnja kriza koja je obilježila moderni svijet ima svoje korijene u krizi identiteta samog čovjeka koji gubi istinu u sebi u ovom košmaru i magli sekularizacije koja uzima sve više maha i svojim djelovanjima je »prikovala« čovjeka na dno gdje on grca za pomoći. S obzirom na gubitak smisla života, čovjek se počinje hvatati za slamku koja mu se pruža, a to u današnjem modernom svijetu predstavlja reinkarnacija. Iako ona postaje samo kratkotrajni postupak u beznađu svih događanja, čovjeku se čini kao jedino rješenje problema.

S ovih par rečenica ukratko smo naveli problematiku kojom smo se bavili u ovom radu. U prvom poglavlju rada dotakli smo se govora o pojmu reinkarnacije. Osim govora o etimološkom podrijetlu pojma reinkarnacije, spomenuli smo i njezin razvoj kroz povijest gdje smo uočili da je bilo govora o njoj, no u manjoj mjeri nego li je ona danas zastupljena. Nakon pregleda razvoja kroz povijest, dotakli smo se i najvažnije teme za nas, a to je reinkarnacija u današnjoj novoj religioznosti, a posebno u New Ageu. Znamo da reinkarnacija ne može zamijeniti kršćansku vjeru u uskrsnuće, ali svejedno ona predstavlja veliki izazov kršćanskoj teologiji. Izazov koji predstavlja reinkarnacija za katoličku eshatologiju se može sažeti u tri točke. Prva točka govori o tome da ideja reinkarnacije potiče Crkvu na to da svoje eshatološke istine otvori više svijetu te da ih postavi jasnije nego dosad. Drugi izazov jest u tome što reinkarnacija navodi kršćane da cijelog života moraju razmišljati na eshatološki način, a ne samo pred samu smrt. Treći izazov koji predstavlja reinkarnacija se očituje u zajedničarskom karakteru kršćanske eshatološke nade, tj. putujuća Crkva nije nikad sama nego je u zajedništvu sa slavnom Crkvom, tj. s onima koji su sjedinjeni s Bogom u nebu te sa Crkvom koja se čisti.

Zanimljivo je primijetiti, po statističkim podacima, kako reinkarnacija biva sve više prihvaćena zbog razno raznih razloga te u tom kontekstu, prodire u čovjekovu bit i time u njemu izaziva buru emocija te sumnji u egzistenciju i u ono što će se dogoditi nakon smrti.

Pozitivni odgovor koji Crkva naviješta, naveli smo u drugom poglavlju. U njemu smo promatrali temu uskrsnuća koja je temelj kršćanskog života dok nam Isusovo uskrsnuće daje nadu u vječni život. Temu uskrsnuća smo, kao i temu reinkarnacije, provukli kroz povijest s osvrtom na nauk Učiteljstva o uskrsnuću s obzirom na to što su reinkarnacionisti uvijek tražili manjkavosti kako bi mogli svoje učenje postaviti kao

pravo. No pojam uskrsnuća se nalazi i u Svetom pismu, pa smo se osvrnuli i na to. Posebice smo u tom dijelu obradili uskrsnuće u Novom zavjetu jer je Isus svojim uskrsnućem donio novu dimenziju pojmu uskrsnuća, ali i promijenio dotad zastupano mišljenje. U ovome poglavlju smo razradili i temu uskrsnuća čitava čovjeka kako tijelom tako i dušom te zaključno ponovili svetopisamski odgovor da ćemo uskrsnuti i s našim tijelom koje će postati neraspadljivo; u tom kontekstu različito od zemaljskog tijela. Sakramentom krštenja mi smo postali dionici Kristova uskrsnuća. Osim teme uskrsnuća u kršćanstvu, ona postoji i u drugim religijama pa smo iz toga razloga obradili i tu temu. Govoreći o uskrsnuću u religijama, najviše smo se posvetili religiji islama te religiji židovstva.

Slijedeći teme iz prva dva poglavlja, došli smo do trećeg poglavlja gdje smo pokušali pronaći prividne sličnosti između reinkarnacije i uskrsnuća. Zapažamo da je ideja reinkarnacije nastala na sličnom tlu gdje nastaju istine kršćanske vjere. Kao i kod uskrsnuća, čežnja reinkarnacije je usmjerena ka neprolaznosti života te se ističe želja za pravdom i pitanja odakle dolazimo i kamo idemo? Uočavamo još da sličnosti možemo naći i u poimanju vremena jer se oba pojma oslanjaju na pitanje vremena. No posebno smo naglasili radikalne razlike među njima. Osim toga, zbog činjenice da reinkarnacija zahtijeva čišćenje kroz mnogostruke živote, stavili smo ju i u usporedbu s čistilištem gdje donosimo i uočavamo razliku između čišćenja u čistilištu te čistilišta u reinkarnaciji. Zbog pojave reinkarnacije u svijetu i njezinog naglog širenja, mi smo iznijeli i stav crkvenog Učiteljstva o reinkarnaciji. Crkveno je Učiteljstvo objavilo nekoliko dokumenata na tu temu, ali niti u njima, a niti općenito govoreći, Katolička Crkva nije osudila reinkarnaciju niti njezina vjerovanja.

Uviđamo iz navedenog da porast vjerovanja u reinkarnaciju zahtijeva od Crkve da s većim entuzijazmom stane u obranu svojih istina, ali i da se više zauzme za propovijedanje posljednjih stvari, na temelju uskrsnuća. Crkva bi također trebala naglašavati da je život jedan i kao takav važan za čovjeka. Ljudi danas zaboravljaju svoj cilj te se sve češće okreću raznim ezoterijskim vrstama proricanja budućnosti, tražeći u njima odgovore na svoja pitanja. Iako im ona naizgled daju odgovore i sigurnost, oni ih mogu zadovoljiti za nekoliko trenutaka, ali onda iznova krene propitivanje. Kao što smo već naveli, ljudi su zaboravili primarni cilj koji Crkva naviješta, a to je Isusovo uskrsnuće. On nas je uskrsnućem oslobodio vječne smrti te nam dao vječni život koji smo izgubili prvim grijehom naših praroditelja.

Zaključno možemo reći kako je pred teologijom, ali i pred nama evangelizatorima današnjeg društva, zadatak da suvremenom čovjeku, bogotražitelju, koji gubi i luta u današnjem modernom svijetu pomognemo doći do Istine i do duhovnog iskustva. Time mu možemo pokazati da već ovdje i sada može doživjeti snagu Kristove uskrsne preobrazbe, koja ga upravlja na pravi put dovršenja i ispunjenja njegova života, trajno označena jednim i jedinim božanskim pozivom.

LITERATURA

BUJANOVIĆ, I., *Eshatologija to jest posljednje stvari po nauku Katoličke Crkve*, Tisak dioničke tiskare, Zagreb, 1894.

CANTONI, P., Biblija i reinkarnacija, u: M. NIKIĆ (ur.), *Reinkarnacija i/ili uskrsnuće*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, 1998., str. 254.-273.

DOGAN, N., *Religije i spas. Izvan Crkve nema spasa*, Diacovensia 21, Đakovo, 2013.

GUARDINI, R., *Posljednje stvari*, KS, Zagreb, 2002.

HAMIDULLAH, M., *Uvod u islam*, Međunarodna zajednica za pomoć muslimanima iz Bosne i Hercegovine, Zagreb, 1993.

HAMMER, R., Vječno učenje: hinduizam, u: P. BEAVER (ur.), *Religije svijeta*, KS, Zagreb, 1991.

IKIĆ, N., *Kompendij katoličke pneumatologije, mariologije i eshatologije*, Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2011.

IVANČIĆ, T., Porast vjere u reinkarnaciju – izazov vjeri u uskrsnuće, u: *Bogoslovska smotra* 68(1997.)2-3, str. 251.-267.

IVANČIĆ, T., *Reinkarnacija i uskrsnuće*, Teovizija, Zagreb, 2000.

IVAN PAVAO II., *Nadolaskom trećeg tisućljeća*, KS, Zagreb, 1996.

JUKIĆ, J., Sociološka pozadina ideje o reinkarnaciji danas, u: *Reinkarnacija i/ili uskrsnuće*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, Zagreb, 1998., str. 46.-91.

Katekizam Katoličke Crkve, Hrvatska biskupska konferencija – Glas Koncila, Zagreb, 1994.

NEMET, L., Eshatologija i pojam reinkarnacije u katoličkoj teologiji XX. stoljeća, u: M. NIKIĆ (ur.), *Reinkarnacija i/ili uskrsnuće*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, Zagreb, 1998., str. 198.-211.

NEMET, L., *Kršćanska eshatologija*, KS, Zagreb, 2002.

PODVORAC, R., Uskrsnuće pod vidom tri različita kristološka modela, u: *Spectrum* 1-2(2012.), str. 27.-34.

POZO, C., *Eshatologija*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 1997.

RATZINGER, J., *Uvod u kršćanstvo*, KS, Zagreb, 1970.

REBIĆ, A., *Isusovo uskrsnuće. Izvješća, vjera, činjenice*, KS, Zagreb, 1972.

SCHNEIDER, A. *Eshatologija*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, Zagreb, 2010.

SCHNEIDER, A., Razmišljanje o čistilištu i reinkarnaciji, u: M. NIKIĆ (ur.), *Reinkarnacija i/ili uskrsnuće*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, Zagreb, 1998., str. 160.-167.

STAGUHN, G., *Kratka povijest svjetskih religija*, Mozaik, Zagreb, 2004.

ŠVRLJUGA, R., Vjera u uskrsnuće pod izazovom vjerovanju u reinkarnaciju, u: *Spectrum* 3-4(2009.), str. 93.-103.

TAMARUT, A., Katolička eshatologija u svjetlu postmoderne, u: *Bogoslovska smotra* 73(2003.)1, str. 101.-121.

TANJIĆ, Ž., *Teologija pred izazovima sadašnjeg trenutka*, KS, Zagreb, 2009.

TANJIĆ, Ž., Uskrsnuće ili reinkarnacija, u: *Lađa* 1(2007.), str. 46.-49.

VUKMAN, Z., *Propast svijeta ili novo doba poganstva*, Verbum, Split, 1998.

SADRŽAJ

Sažetak	1
Summary	2
UVOD.....	3
1. IDEJA REINKARNACIJE	4
1.1. Pojam reinkarnacije.....	4
1.2. Razvoj ideje reinkarnacije kroz povijest	5
1.2.1. Pitanje reinkarnacije u Svetom pismu	5
1.2.2. Ideja reinkarnacije kroz povijest	8
1.3. Reinkarnacija i New Age	14
1.4. Neki razlozi privlačnosti ideje reinkarnacije.....	19
1.5. Osvrt.....	21
2. VJERA U USKRSNUĆE	22
2.1. Pojam uskrsnuća	22
2.2. Uskrsnuće u Svetom pismu	23
2.2.1. Uskrsnuće u Starom zavjetu.....	23
2.2.2. Uskrsnuće u Novom zavjetu	27
2.2.3. Otački nauk o uskrsnuću	30
2.3. Uskrsnuće čovjeka tijelom i dušom	31
2.4. Uskrsnuće u religijama.....	36
2.5. Osvrt.....	38
3. SLIČNOSTI I RAZLIKE USKRSNUĆA I REINKARNACIJE.....	40
3.1. Reinkarnacija i uskrsnuće – prividne sličnosti i bitne razlike	40
3.2. Ideja reinkarnacije i čistilište	42
3.3. Stav crkvenog Učiteljstva prema reinkarnaciji	45
3.4. Osvrt.....	47
ZAKLJUČAK	49
LITERATURA	52
SADRŽAJ.....	55

